

Inhoud

Van de voorzitter.....	98
Bij de foto's	98
Van de redactie.....	99
Adviezen voor het aanleveren van kopij	99
Dineke Sluiters Vogelfonds.....	100
De kempiaan	101
Grote bonte specht nader bekeken.....	102
Korhoenders.....	103
Dode grutto's langs de Eem	104
Excursie naar de Groene Jonker.....	106
Het Gijzenveen, kans voor de samenwerkende soortengroepen in het Gooi.....	107
Wel of geen vervolgletsel van boomvalken <i>Falco subbuteo</i> *	109
Onlangs verschenen	113
Bos- en natuurbeheer bij Natuurmonumenten.....	114
Nieuwe kansen voor de huiszwaluw in de Hilversumse Meent	116
Rui uitgelicht.....	118
Het voorkomen van de tapuit in de westelijke Eempolders.....	120
Onlangs verschenen	121
Kampina en het verhaal van de blauwe moerasgors.....	122
Baardmannetjes op de tv.....	123
Excursie Deelerwoud en IJssel-uiterwaarden (verslag).....	124
Horen en zien	125
Excursie Bargerveen: wielewaal als ouverture.....	126
Vogelreis naar ΑΕΣΒΟΣ.....	127
Fuut en hermelijn, een spannende confrontatie.....	128
Wijzigingen ledenregister	129
Jonge kerkuiltjes geringd	130
Ontvangen literatuur.....	131
Programma.....	133
Zonder woorden	136

Van de voorzitter

Het was weer een heel boeiend broedseizoen, dat inmiddels alweer zo goed als achter de rug is. De zomer is in volle gang en de geboortegolf heeft een aantal vogels explosief laten toenemen. Zoals een collega vogelaar het ooit eens benoemde: 'het grote sterven is weer begonnen'. Alles in dienst van de grote kringloop. Een kringloop waarin telkens kleine veranderingen ontstaan, waardoor het systeem zich aanpast en evolueert. Om de vogels, die ons zo na aan het hart liggen, te beschermen verzamelen we hier ook als vogelwerkgroep veel kennis over. In de afgelopen maanden zijn er weer veel mensen vol enthousiasme bezig geweest met het inventariseren van de broedvogels in de verschillende terreinen of juist meer soort(groep)-specifiek zoals de nestkastbewoners, de roofvogels en uilen, de weidevogels, de zwaluwen en gierzwaluwen, de ijsvogels, enzovoort. Om zo veel mogelijk mensen te betrekken bij dit vogelleven hebben we in de vogelweek in mei weer extra de publiciteit gezocht met een fototentoonstelling in de bibliotheek van Huizen en door het organiseren van een aantal publieksexcursies in ons werkgebied. Het is niet alleen belangrijk voor de bescherming van de vogels om het brede publiek te blijven informeren. Het is ook erg leuk om als vogelaar

jouw kennis en vooral je enthousiasme over te dragen aan hen die nog niet besmet zijn met ons 'vogelvirus'

Kortom, we dragen als vogelwerkgroep veel bij aan de duurzame bescherming van onze vogels. Potentiële bedreiging van de leefgebieden door bijvoorbeeld bouwprojecten en andere ingrepen in de ruimtelijke ordening of andere (illegale) menselijke activiteiten worden minder concreet behartigd binnen onze vereniging. Hoewel er een oproep is om hier meer concreet aandacht aan te schenken, blijkt dit een weinig aantrekkelijk aandachtsgebied voor ons vogelaars te zijn. Dat is jammer, maar wellicht bent u juist wèl geïnteresseerd om, bijvoorbeeld in samenwerking met mensen van de Vereniging van Vrienden van het Gooi, dit aspect van de vogelbescherming aandacht te geven?

Ik hoop dat deze Korhaan voor u weer als lezenswaardig wordt ervaren. Vanaf deze plek wil ik de redactie en haar team van min of meer vaste schrijvers nog eens bijzonder bedanken voor de inzet en het resultaat dat er iedere keer weer beter uit ziet. Speciaal dank nu aan Hillie Hepp, die bijna 10 jaar de eindredactie voor De Korhaan heeft verzorgd.

Piet Spoorenberg

Bij de foto's

Bij de foto's op de omslag

Het thema voor de foto's op de omslag was 'de kemphaan'.

Uit de inzendingen van de leden van de fotowerkgroep heeft de redactie de volgende keuze gemaakt:

Voorblad: fotograaf Roelof Molenaar

Deze foto is niet genomen - zoals je zou verwachten - in de Eemnesser polder, maar in diergaarde Blijdorp in Rotterdam. Er is daar een weidevogelgedeelte met alle soorten weidevogels, waaronder meerdere kemphanen. In het voorjaar laat het mannetje zich van zijn mooiste kant zien.

Achterblad: fotograaf Koen Frantzen

Na over de jaren heen, al een aantal van de Griekse eilanden bezocht te hebben, was ik eind april 2011 voor het eerst op Lesbos. Wat een feest voor vogelaars en vogelfotografen. Daar kwam ik o.a. deze foeragerende kemphaan tegen in mooi licht. Vast brandstof aan het innemen voor de doortrek naar Het Gooi en Omstreken.

Thema septembernummer: samenscholing voor de trek

Het fothema voor de omslag van het septembernummer van De Korhaan is 'samenscholing voor de trek'.

Denk hierbij aan foto's van groepen zwaluwen of spreeuwen voor ze vertrekken naar warmere oorden.

De redactie ontvangt hiervoor graag foto's. Bij voorkeur genomen in ons werkgebied, in staand formaat en met aan de boven- en onderzijde ruimte voor de teksten. De redactie maakt de keuze uit de foto's.

Inzendingen graag uiterlijk 12 augustus 2015 naar hildeveenstra@gmail.com en r.rense@chello.nl.

Van de redactie

In 1998 verscheen in het eerste nummer van jaargang 31 van De Korhaan onder de titel 'Krassen van een Gooise kijker' de eerste column van Penlijster. Hij was de opvolger van de al vele jaren daarvoor gestopte Schrijfliester. Het is nu 2015 en er zijn tot en met het laatste nummer 87 van dit soort schrijfsels verschenen. De inspiratiebron van Penlijster is opgedroogd, de pen is leeg en de auteur heeft besloten er mee te stoppen.

In de vorige Korhaan was het artikel 'Het achterbakse bos' opgenomen van hand van Rob Bijlsma. Dit was door hem geschreven als columnist van de week voor het radioprogramma Vroege Vogels van de VARA en met toestemming van Joost Huizing overgenomen. De redactie heeft nagelaten dit te vermelden. Hierbij onze excuses.

Dit zomernummer is de laatste Korhaan waaraan ik mijn medewerking verleen. Na ruim negen redactie jaren stop ik ermee. Het is tijd voor andere activiteiten. Ik heb het redactiewerk altijd met veel genoegen gedaan, niet in het minst door de plezierige samenwerking met de andere redactieleden. Dat contact zal ik dan ook zeker missen.

Velen van u 'ken' ik alleen via de mails die ik via redactie@vwggooi.nl ontvang. Dank voor de aardige woorden die de kopij vaak vergezelden. Vanaf nu ontvangt Paul Keuning uw post via dit adres. De richtlijnen voor het insturen van kopij ziet u hieronder.

De lay-out van het blad heeft me aanvankelijk - in het eerste jaar met behulp van Alie Voorhaar - veel tijd gekost. Het is trouwens altijd een tijdrovende klus gebleven, met name als er veel kopij was en het blad tussen de 50 en 60 pagina's telde. Bovendien kwam er soms ver na de kopijdatum nog het een en ander binnen dat nog geplaatst moest worden. Toch was de voldoening altijd groot wanneer ik het blad op de afgesproken tijd bij de drukker kon afleveren.

De rolverdeling in de redactie zal veranderen, mede omdat er een nieuw redactielid toetreedt. Er zijn plannen voor een nieuwe opzet van De Korhaan en in de nabije toekomst zal het blad in kleur verschijnen. Dit nummer is als vanouds nog in zwart/wit. Misschien een tegenvaller voor de lezers die blij waren met het aprilnummer dat al in kleur verscheen.

Ik wens u, voor de laatste keer, veel genoegen bij het lezen van deze Korhaan.

Hillie Hepp

Adviezen voor het aanleveren van kopij

Om overbodig werk te voorkomen **moet Kopij voor De Korhaan als volgt als volgt aangeleverd worden:**

Ga ervan uit dat de redactie in overleg met de drukker de lay-out maakt, het werkt vertragend wanneer de auteurs zelf een bladindeling bedenken.

- Rechthoekig tekst in Word, lettertype maakt niet uit
- *Niet* in kolommen aanleveren
- Kopjes mogen vet gedrukt worden
- Geen kaders, of tabs gebruiken
- Alinea's graag wel zelf aangeven met enter
- Vogelnamen met een kleine letter
- In jouw artikel kan wel worden aangegeven met *foto 1, foto 2, enz.* waar eventuele foto's ingevoegd kunnen worden
- Foto's niet in de tekst voegen, maar apart –los van het artikel– aanleveren,
- Graag wel de onderschriften erbij met het nummer van de foto waar ze bij horen
- Foto's met minimaal 300 dpi op ware grootte, liefst contrastrijk en scherp

Het adres voor in te sturen kopij blijft ongewijzigd: redactie@vwggooi.nl

De geadresseerde zal voortaan Paul Keuning zijn, in plaats van Hillie Hepp.

Dineke Sluiters Vogelfonds

Heeft u dat ook wel eens? Een goed idee voor het vogelbelang maar dat nog niet voldoende uitgewerkt is?

Zoals bekend is er bij de vogelwerkgroep sinds enkele jaren het Dineke Sluiters Vogelfonds. Dat fonds kan geld beschikbaar stellen om projecten te realiseren die als doel hebben het leefgebied van vogels te verbeteren. Ook o.a. onderwerpen die de vogelbeschermingsgedachte en de vogelstudie propageren en stimuleren kunnen voor een financiële bijdrage in aanmerking komen.

De kans is groot dat uw idee past binnen de voorwaarden die door het Vogelfonds gesteld zijn, maar wellicht is uw idee nog niet voldoende financieel en technisch doordacht en uitgewerkt. Kom dan met uw idee voor de dag!

De vogelwerkgroep organiseert daarom in het najaar een avond/middag om uw idee daar te laten becommentariëren. U kunt proberen om leden met meer projectervaring enthousiast te maken om uw idee verder te helpen uitwerken. De programmaopzet lijkt een beetje op 'het beste idee van Nederland'.

Later in het jaar zullen wij in De Korhaan verdere informatie over deze bijeenkomst geven. Voor zover we nu kunnen zeggen zal die bijeenkomst waarschijnlijk plaatsvinden op donderdagavond 22 oktober of zaterdagochtend 24 oktober. Meer informatie volgt op de website en in De Korhaan.

Wij hopen op een leuke en zinvolle bijeenkomst.
Contactpersoon: Han Westendorp.

Vogels kennen - Vogels herkennen

Cursus start dinsdag 6 oktober 2015

Wie al langer dacht, welke vogel zit daar op mijn voederplank of waar verblijven al die zwaluwen in de winter, die wordt van harte uitgenodigd mee te doen met onze najaarscursus. Ook als u uw kennis weer eens wilt oprispen bent u van harte welkom. Kent u belangstellenden voor deze cursus, attendeert u hen dan op deze gelegenheid. De cursus is voor iedereen vanaf 16 jaar en vooral voor beginnende vogelaars geschikt.

Inhoud van de cursus

Op zes dinsdagavonden (6, 13, 20, 27 oktober, 3 en 10 november) vertellen we u van 20.00 tot 22.15 uur, met gebruik van beamerpresentaties, over vogels die in dit jaargetijde in onze omgeving voorkomen. De cursus wordt gehouden in de **Infoschuur** van het Goois Natuurreservaat aan de Naarderweg 103A te Hilversum. Als u vanuit richting Bussum komt vóór het ecoduct rechts en als u vanuit richting Hilversum komt ná het ecoduct links.

Naast de zes theorie-avonden gaan we ook vier keer op excursie in diverse natuurgebieden om onze opgedane kennis in praktijk te brengen. De excursies zijn 's morgens van 08.00 tot circa 11.00 uur op zondag 18 oktober, zaterdag 24 oktober, zondag 1 november en op zaterdag 7 november 2014. De laatste excursie duurt circa zes uur.

Inschrijven

De cursus is erg populair, dus snel volgeboekt. U kunt zich per mail inschrijven voor de eerst volgende cursus bij: cursussen@vwggooi.nl

Kosten per cursus:

€ 25,- voor leden van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken en

€ 45,- voor niet-leden, die hiermee ook lid worden van de VWG. U profiteert dan direct van de voordelen van de vereniging zoals van excursies, lezingen, weekends en van het ledentarief voor de tweede cursus.

Consumpties zijn inbegrepen tijdens de cursusavonden.

De kemphaan

Bert Roelofs

De kemphaan, in wetenschappelijk kringen bekend staande als *Philomachus pugnax*, behoort tot de familie van de strandlopers en snippen uit de orde van de steltloperachtigen. Het is maar dat u het weet. Ze broeden voornamelijk in (sub)-arctische gebieden, overwinteren in Afrika en trekken de laatste jaren via een steeds oostelijker trekroute.

Zoals de naam al een beetje doet vermoeden raakt het mannetje regelmatig aan het knokken, alhoewel het eerder om geritualiseerde schijn-gevechten op het toernooiveld gaat dan om een strijd op leven en dood. De mannetjes voeren hun imponerende vertoning op, waarbij de vrouwtjes onverschillig toekijken. Toch wordt er uiteindelijk door een vrouwtje een winnaar verkozen en de paring vindt plaats. Tot zover kan mijn brein een en ander aardig volgen, maar helaas blijft het verhaal niet zo simpel recht toe, recht aan. Want er gebeuren gekke dingen in kemphanenland.

Het is u vast al eens opgevallen dat die mannetjes verschillende toonkleuren hebben en de vrouwtjes, zoals vaker in de vogelwereld, een stuk monotoner en minder opvallend. Mooi mis dus, ten dele. Ik zal proberen het simpel uit te leggen en daarvoor verdeel ik de mannetjes in drie groepen; de uitslovers, de sukkeltjes en de Trojaanse paarden. De uitslovers zijn met ruim 80% in de meerderheid, hebben de zwarte, oranje en roodbruine kragen en koptooi en doen op hun eigen smalle strook van de catwalk hun stinkende best om de aandacht van het vrouwvolk te trekken en haar zijn territorium in te lokken. De sukkeltjes hebben de witte bevedering en worden satellietmannetjes genoemd (van welke komen ze?).

Ze worden door de Cloony-mannetjes geduld in het territorium, wellicht omdat dan de eigen prachtige tooi nog veel meer opvalt; als beloning mag een witte dan ook soms paren met een bezoekend vrouwtje. Nu komt het, de luis in de pels, het Trojaanse paard: dat zijn mannetjes die het verenkled van een vrouwtje hebben, maar de geslachtsorganen

van een mannetje. Is dat nou niet om te gieren; staat George zich in het zweet te werken en uit te sloven, komen er ogenschijnlijk twee vrouwtjes zijn gebied in en terwijl hij nog staat te water-tanden van dat riant aanbod staan die twee toch plots wel heel intiem te knuffelen. Zonder dat hij het in de smiezen heeft, en het enige echte vrouwtje van de twee zeker wel, paart zij voor zijn ogen met het als zodanig niet te herkennen mannetje.

Foto's: Bert Roelofs

Grote bonte specht nader bekeken

Dick A. Jonkers

Verspreiding

Bovenstaande tekst kan slaan op uiteenlopende benaderingen. Een ervan is het vastleggen van waarnemingen als deze, waardoor een voorlopig beeld ontstaat van de verspreiding in het gebied tussen Vecht en Eem. Het levert een tussenbalans op. Wat het aantal waarnemingen betreft mogen we best tevreden zijn met 497 meldingen in de helft van 2015. Het overgrote deel is echter afkomstig uit het Gooi. Dat er uit Eemland heel weinig komen is te verklaren uit het schaars aanwezige bos, en / of bomen van voldoende omvang. Er is wel voldoende geschikt biotoop in het Vechtplassengebied. Daar komen ze wel degelijk voor, maar dat blijkt niet uit het aantal waarnemingen dat is doorgegeven. Het zijn slechts enkele tientallen plekken, waar ze zijn gesignaleerd. Bewijzen voor een grotere verspreiding zijn er uit de jaren voor 2015. Zo blijkt uit de Atlas van Noord-Hollandse broedvogels (Roobeek 2010), dat ze zich in veel meer kilometerhokken ophouden dan tot toe door onze leden is doorgegeven voor het nu lopende onderzoek. Uit gesprekken met leden kwam naar voren, dat men ze wel waarnam, maar nooit had doorgegeven. Ook zijn er vroegere inventarisaties en oude waarnemingboekjes die het voorkomen bevestigen op nog veel meer plaatsen. Er ligt dus nog een uitdaging te wachten, maar welke leden pikken hem op?

Schadelijke en hinderlijke praktijken

Een andere aanpak is kijken of een grote bonte specht schadelijk kan zijn of overlast veroorzaakt. Jac. P.Thijssse, de vermaarde natuurkenner, schrijft al in het begin van de twintigste eeuw, dat er een grote strijd is geweest over het nut en schade van spechten. Een groot deel ging over de vraag, of de spechten bomen ruïneerden door het uithakken van nestholten. Een op deze wijze bewerkte boom kon, zo werd beweerd, geen geschikt timmerhout meer leveren. Bovendien zouden allerlei zwammen vanuit het spechtenhol de boommassa doorwoekeren. Thijssse weerlegde dit door aan te geven, dat in negen van de tien gevallen was gebleken, dat de boom al met diverse kwalen was behept voordat hij door de vogel als nestplaats werd uitverkoren. In het Gooi had hij eens een alleenstaande linde en ook een hele laan van lindebomen gezien, die door spechten geringeld waren, d.w.z. er waren in dichte rijen rondom de stammen 'duizenden' kleine gaatjes gehakt, waardoor de bomen er zeer

mottig uitzagen. Hij schrijft dat dit natuurlijk ook weer zeer schadelijk is voor hun gezondheid en vraagt zich af waarom de spechten dat doen.

De hiervoor genoemde auteur vermeld berichten dat het gebeurt uit speelsheid of om insecten op te sporen die er niet zijn. Anderen suggereren volgens hem dat het de spechten te doen is om het zoete sap op te likken dat in de voorzomer vloeit uit de verse boomwonden. Aanzienlijke economische schade, veroorzaakt door de vermelde activiteiten is nooit aangetoond.

In onze huidige samenleving duiken steeds meer gevallen op van 'drummende' spechten op uiteenlopende objecten. Objecten die resoneren zijn altijd in trek geweest.

Spechtensmidse

Archief IVN Nederland

Vroeger, in de tijd van de televisieantennes, kwamen de roffelaars nogal eens op bezoek. Niet alleen daarop werd getrommeld. Ook op los zittende (metalen) strips, dakgoten, houten en metalen scheepsmasten en lichtmasten. Over dit soort objecten kwamen in ons lopende onderzoek uiteenlopende waarnemingen binnen.

Grote bonte specht Foto: Bertus van den Brink

Er zijn nog geen meldingen over de moeizame relatie die er kan zijn tussen spechten en kleine hollenbroeders in nestkasten. Toch is die er wel degelijk. Het komt voor dat nestkastcontroleurs geconfronteerd worden met kasten waarvan de nestvlieggaten open zijn gebeiteld, of metalen beschermplaatjes los zijn gehakt. Ook komt het voor, dat gaten in zijkanten zijn gemaakt. Dit alles heeft soms als doel dat de grote bonte specht

Geraadpleegde literatuur

Robeek, K. 2010. Grote bonte specht in Scharringa, C.J.G., Ruitenbeek, W., & Zomerdijk, P.J. (redactie) Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland/Landschap Noord-Holland: 229

Thijse, J.P. 1913. Het vogeljaar. Nederlandsche vogels in hun leven geschetst. Tweede druk. W. Versluys, Amsterdam: 86-88.

Korhoenders.

Gerrit Jaspers

Op de Sallandse Heuvelrug gaat het, vertelt het artikel van Wobbe Kijlstra, niet goed met deze prachtige vogels. Al weer een tijd terug heb ik suggesties aan de beheerders daar aangeboden maar er werd niet op gereageerd. Terwijl het toch mogelijk is om daar een goed korhoenderstand te bewerkstelligen. Denk ik.

Ik baseer dat op twee stellingen. De eerste gaat over het groot krijgen van de kuikens die wegens voedselgebrek goeddeels of allemaal het loodje leggen. Als op diverse, goed gekozen plaatsen in het gebied kleine akkers worden aangelegd met veel ruige mest dan komt daar veel voedsel beschikbaar. De plaatsen wel beschermen tegen roofdieren uiteraard.

De tweede is het probleem van te weinig dieren en importhanen uit Zweden die niet op tijd baltzen en dus de weinige hennen niet bevruchten. Zowel in België als in Brabant zijn/waren fokkers van korren die echt tientallen dieren per jaar grootbrachten. In Duitsland idem dito en je ziet

jongen, of eieren probeert te pakken te krijgen, of een overnachtingsplaats tracht te creëren.

Varia

Grote bonte spechten werden vroeger gehouden als kooivogels. Men vond het gemakkelijk dieren die snel wendden aan het aangeboden voer en in harmonie leefden met de meest verschillende andere kleine vogels waarmee zij samen een kooi bewoonden. Onderling waren zij in zo'n verblijf twistziek en kwam het tot gevechten.

Op een volkstuinencomplex aan de Noodweg in Hilversum werd in de onderzoeksperiode een 'feeder' met pindakaas regelmatig bezocht door twee paren. Daar vonden nogal eens schermutselingen plaats. Soms is aangegeven welk voedsel was genuttigd en hoe vaak dit gebeurde. Tot nu toe is de stand op de menukaart als volgt: grove dennenappels (4), lariksappel (1), pindakaas (13), vetbol (5) noot spec. (1) en onvermeld 63. Er zijn slechts enkele meldingen van smidsen.

daar op diverse plaatsen korhoenders in grote rennen die daar goed gedijen. Zelfs in diertuinen! Waarom daar geen dieren halen vraag ik me dan af.

Waarom dan niet zelf gaan fokken met een deel ervan en deze dieren goed laten gewennen in het leefgebied?

Kortom, het moet kunnen en datzelfde geldt voor de Hoge Veluwe waar de herintroductie ook bepaald niet goed verloopt. Of al is verlopen? Het moet toch mogelijk zijn om een van de weinige wilde hoenders die we in ons land (nog) hebben, hier een goed leefgebied te bieden en ons de kans geven soms zo'n prachtige vogel te zien te krijgen. Het zou toch fantastisch zijn om koude aprilvorms vanuit een observatiepunt de machtige baltsrituelen weer te kunnen zien en te horen.

Wat was het vroeger mooi in het Gooi en wat heb ik kou geleden, maar het was het meer dan waard!

Dode grutto's langs de Eem

Marc van Houten

Behoedzaam liep ik op 11 april 2015 over de Stammenweg de Zomerdijk op in de Zuidpolder te Veld (Eemnes). Met alleen mijn hoofd en verrekijker boven de dijk uit loerde ik de plas aan de andere zijde af, die in de Buitenvaart Zuid ligt. Uit ervaring weet ik dat daar altijd wel 'wat zit'.

Ook deze vroege ochtend om 6.45 uur was het raak: vijftien knobbelzwanen, mannetje zomertaling, vier paar slobbeenden, twee kluten, 47 grutto's, een zwarte ruiter en drie witgatjes. Allemaal foeragerend. In het gras scharrelde een gele kwikstaart. Eenmaal bekeken en na alles genoteerd te hebben liep ik de dijk over richting het sluisje van de Eemnesservaart. De Buitenvaart Zuid zou ik later inventariseren op broedvogels, maar nu eerst de Buitenvaart Noord.

Om 8.15 uur startte ik mijn telling in de Buitenvaart Zuid. Tot mijn verbazing zag ik midden op een grasperceel een slechtvalk zitten die bezig was een prooi met grote brokken op te eten. Zat er nog een veertje aan een hap, dan werd deze met een korte kopbeweging uit de snavel geschud.

De afstand was circa 200 meter, maar zelfs met de telescoop en hoog op de Zomerdijk kon ik niet zien wat de prooi soort was. Zo nu en dan deed een kievit een 'plagerige' uitval naar de kroppende slechtvalk. Na tien minuten was de vogel nog steeds bezig met plukken en eten.

Alhoewel nieuwsgierig, dwong ik mijzelf geen actie te ondernemen en de natuur z'n gang te laten gaan. Daarom besloot ik eerst mijn telling af te maken en later terug te keren naar de plukplaats.

Dode grutto

Marc van Houten

Na nog geen 100 meter lopen over de Zomerdijk zag ik naast de plas een dode grutto liggen: liggend op de buik, vleugels deels geopend, poten gestrekt en het koppie opzij. De vogel was onbeschadigd en, voelend aan de krop, graatmager. Ik kon nergens uit opmaken waaraan de

stumper overleden was.

Door de korte snavel twijfelde ik of het een 'gewone' grutto was. Ook kop en borst leken me roder. Zou het een IJslandse grutto zijn?

Na de monitoring van de Buitenvaart Zuid kon ik de locatie waar ik de slechtvalk heb zien eten eenvoudig terugvinden en herkende plukresten van een grutto. De kop nog vrijwel intact en de lange poten waren onmiskenbaar. Van de rest van de vogel was niet veel over.

Eenmaal thuis woog ik de mogelijke IJslander op de keukenweegschaal: 141 gram. Volgens Cramp (1983) weegt een Nederlandse gruttoman in april gemiddeld 264 gram. Gruttovrouwtjes, groter en zwaarder, komen aan de 315 gram. 'Onze' grutto valt automatisch af.

Gesterkt door Roselaar & Gerritsen (1991) is herkenning 'in de hand' haalbaar in combinatie met afmetingen. Want '(...) vooral vrouwtjes van *islandica* zijn soms niet te onderscheiden van *limosa* in kleur en patroon'.

Zo is een zekere determinatie van een IJslandse grutto te realiseren indien de volgende afmetingen zijn vastgesteld:

- Snavel korter dan 84 mm (mannetjes) of 101 mm (vrouwtjes).
- Tarsus korter dan 71 mm (mannetjes) of 101 mm (vrouwtjes).

Om de snavellengte te meten gebruikte ik een schuifmaat. Bij deze meting, de kortste afstand tussen de begrenzing van de bevedering en de punt van de bovensnavel, kwam ik op 72,4 mm; dat zou dus een mannetje betekenen.

Mijn tweede meetklus betrof de tarsus, of loopbeen. Ik kwam tot 68,0 mm. Kan niet missen: ik heb een IJslander op de eettafel liggen! Er moet iets zijn geweest wat hem heeft uitgehongerd tot de dood. Maar wat?

Zondag 26 april bevond ik me aan de oostzijde van de Eem om de broedvogels van uiterwaard de Zwarte Noord te inventariseren. Langs de kade van de rivier vond ik een vrij verse plukplaats op het platgeslagen riet, met wederom restanten van een grutto. De stand tussen beide prooiresten was circa 1000 meter. Dit hoeft niet weer van een slechtvalk te zijn. Haviken zijn doorgedrongen in open cultuurland. Met name langs de randen van

polders, bosjes, rietstroken, of dijken, altijd klaar om een argeloze duif, weide- of watervogel te overvallen. Bijlsma (1993) verzamelde tussen 1982 tot en met juli 1992, 3682 prooien van Drentse haviken. Hier zaten twee grutto's tussen. Maar ook buizerds uit dezelfde provincie kunnen er wat van. Bijlsma vond negen grutto's als zomerprooi, waarvan vijf juvenielen.

Dick Dekker (2010), de Nederlandse Canadees die meer dan 470 geslaagde jachtvluchten van slechtvalken heeft gezien, stelt terecht vast dat er een wezenlijk verschil is tussen een lijst met prooien die men een valk heeft zien vangen en een lijst met prooiresten. Slechtvalken zijn niet vies van aas. Bovendien nemen ze elke kans waar andere roofvogels van hun prooi te beroven. Navraag bij Rob Bijlsma, Dick Dekker en Jan van Dijk en relevante literatuur leerde mij dat er nergens wat is geschreven over de grutto op een Nederlandse prooijijst van de slechtvalk. In Sleeswijk-Holstein, een belangrijke deelstaat

voor weidevogels in Duitsland, zijn tussen 1996-2003 875 slechtvalkprooien verzameld. Hiertussen zaten 5 grutto's, 0,57% van het totaal (Robitzky 2010).

Je zou verwachten dat dit deels verklaarbaar is omdat slechtvalken 'vroeger' vrijwel alleen in het winterhalfjaar in Nederland werden aangetroffen en de overlapperperiode, dat zowel slechtvalken als grutto's aanwezig zijn, dan niet groot is. Wel er was, ook in het verleden, enige overlap in aanwezigheid. Slechtvalken waren hier tot en met maart, en de eerste grutto's kon je al in februari verwachten, en vooral ook in maart.

Misschien speelde het een belangrijkere rol dat weinigen vóór 1970 prooien verzamelden. Plus natuurlijk het veel kleinere aantal vogelaars toentertijd.

Of Nederlandse grutto's door de toename van broedende slechtvalken vaker ten prooi zullen vallen zal afgewacht worden.

Geraadpleegde bronnen

Bijlsma, R. G. 1993. Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & Co. Haarlem.

Cramp S. & Simmons K.E.L. 1983. The Birds of the Western Palearctic Volume III. Oxford.

Dekker D. 2010. Over prooien en prooiresten... De Takkeling 18(2): 156-158.

Robitzky, U., Bruns, H.A., Ekelöf, O., Fleet D., Helbing, U. & Lange L. 2010. Zur Ernährung der Wanderfalken *Falco p. peregrinus* in Schleswig-Holstein. Vogelkundliche Berichte zwischen Küste und Binnenland 2: 145-159.

Roselaar, C.S. & Gerritsen, G.J. 1991. Recognition of Icelandic Black-tailed Godwit and its occurrence in the Netherlands. Dutch Birding 13: 128-135.

Grutto (levend)

Foto: Hugo Weenen

Excursie naar de Groene Jonker

Wobbe Kijlstra

Zaterdag 13 juni stond de excursie naar de Groene Jonker op het programma. De Groene Jonker is een waterrijk natuurgebied met grote plas, rietkragen en natte graslanden. Het is in 2008 aangelegd en verbindt de Vinkeveense plassen en de Nieuwkoopse plassen. Planten en dieren krijgen hierdoor meer ruimte om te overleven. Een paradijs voor moerasvogels en weidevogels, vertelt Peter Jansen 's ochtends bij het vertrek. Het gebied maakt al bijna vast onderdeel uit van het excursieprogramma. Lepelaars zijn vaste prik, die broeden er zelfs. Bij de excursie van 2014 was er zelfs een klein waterhoen gezien.

Meer hadden we als inleiding niet nodig om enthousiast op pad te gaan. Zelfs de dreigende regen die zich na de tropische vrijdag aankondigde mocht de pret niet drukken. Bij de Groene Jonker sloten zich nog een paar leden bij ons aan zodat we met z'n vijftien het gebied gingen verkennen.

Doordat de waterstanden in de Groene Jonker meer natuurlijk zijn, is het gebied geschikt voor vogels die in de Nieuwkoopse Plassen minder ruimte krijgen. De waterstanden wisselen met seizoen, hoog en dus nat in de winter en laag dus door in de zomer. Gelijk op de eerste plas stonden de lepelaars ons al op te wachten, enkele met jongen, die werden gevoerd. Achter een eilandje met riet doken plotseling een aantal tropische verrassingen in melk en pure chocolade op. Zwarte ibissen, zich absoluut niet bewust van de aandacht die wij voor ze hadden, waren druk met het vullen van hun magen en het leek wel ook druk met elkaar. Zelfs nu het licht niet zo

geweldig was, kon je hun kleuren goed zien. In het Engels spreken ze over glossy ibis en dat doet de kleurenrijkdom beter recht dan het Nederlandse 'zwart'.

Inmiddels konden de wolken zich niet meer inhouden en was het zachtjes aan het regenen. De rietvogels trotseerden de regen en bleven zingen. Rietgors, rietzanger, kleine karekiet en ook de blauwborst, trots met borst vooruit, prachtig in beeld en op de plas een paartje kempiaan, waarvan het mannetje met nog een prachtige zwarte kraag. Het zijn niet de vogels waar de gemiddelde bird twitcher van wakker zal liggen, wel die rijkdom van de 'Nederlandse natuur' bepalen.

De Groene Jonker had nog meer voor ons in petto. Na de koffie hield de regen het voor gezien en zagen we een bosruiter. Veel kleiner dan de tureluur, bruinig en met duidelijke oogstreep. Dat zijn van die momenten dat een excursie heerlijk is. Peter en Antje schudden haast achteloos alle kenmerken uit hun mouw. Nu hadden ook nog we mazzel dat de bosruiter scharrelde tussen de tureluurs zodat we de verschillen ook echt konden zien.

In totaal hebben we bijna 50 soorten gezien. Eén mag er in dit verslag zeker niet ontbreken en dat is de geoorde fuut. Zo dichtbij en zo mooi dat iedereen met fototoestel zeker zijn rode oog te pakken heeft. De Groene Jonker is zeker de moeite waard (stel je routeplanner is op Hogedijk 6, 2435 Zevenhoven en binnen 45 minuten ben je er).

Geoorde fuut

Foto: Wobbe Kijlstra

Het Gijzenveen, kans voor de samenwerkende soortengroepen in het Gooi

Wel eens van een fluisterkanon gehoord? Op woensdag 23 april 2014 werd zo'n 'kanon' gebruikt. Toen werd door middel van een symbolisch kanonschot het natuurontwikkelingsgebied Gijzenveen feestelijk open 'geschoten' door de voorzitter van het Goois Natuurreservaat (GNR) Jaap Bond.

Juun de Boer & Willem-Jan Hoeffnagel

Een nieuwe natuurparel

Bron: Van Leerdam et al. 2010.

Met bovenstaand 'schot' is een nieuwe natuurparel en tegelijkertijd een kleine maar belangrijke schakel toegevoegd aan de rits natuurgebiedjes tussen het Naardermeer en het Spanderswoud. Mooi voor de natuur maar ook voor de wandelaar en de liefhebber van de geschiedenis van het Gooi, want wat vorig jaar nog een behoorlijke kale, zanderige bedoening was begint nu al aardig groen te worden. Bovendien is het een erg aardig gebied geworden omdat de ontwikkelaars en beheerder het Goois Natuurreservaat van de gelegenheid gebruik hebben gemaakt om een uit 1877 stammend vestingwerk weer in het terrein zichtbaar te maken. Dit verdedigingswerk, onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, was opgeheven rond 1928, toen het al lang geen functie meer had, waarna het terrein werd geëgaliseerd. De ligging van dit zgn. Werk I is nu weer zichtbaar gemaakt door het aanleggen van een 'gracht' en een aarden wal. Waarom is het Gijzenveen zo belangrijk voor de natuur van het Gooi? Het verbindt en herstelt in feite weer een klein stukje van de ooit zo rijke en

landschappelijk aantrekkelijke natuur op de overgang van de hogere zandgronden van Hilversum en Bussum naar de nattere veengronden rond het Naardermeer. Het gaat daarbij om de voormalige meentgronden van vóór de tijd van de aanleg van het Spiegel en de Hilversumse Meent. Deze gronden voor gemeenschappelijke beweiding waren niet alleen voor de plaatselijke economie van belang, maar ook in ecologisch opzicht vanwege het kwelwater dat hier aan de oppervlakte komt. Dergelijke situaties met veel (schone) kwel bieden de grootste kans op waardevolle botanische kwaliteit en de daarvan afhankelijke insecten, amfibieën, reptielen, (kleine) zoogdieren, vogels, enz.

Projectdoel

Het doel van het project Gijzenveen was en is om zoveel mogelijk van de oorspronkelijke natuurwaarden terug te krijgen. De verwachting is dat dit op deze plek goed mogelijk is. Je hoeft maar naar de direct aangrenzende gebieden te kijken om te beseffen hoe bijzonder die natuurwaarden zijn. Laegieskamp, Koeienmeent en het ook recent opgeknapte Cruysbergen, behoren tot de natuurpareltjes van het Gooi. Het is echt genieten als je daar in voorjaar of zomer met je verrekijker of camera om je nek loopt te struinen. Niet alleen vanwege de vogels die je er kunt waarnemen, maar ook onder andere door de bloemenpracht, de vlinders en libellen die het hier echt naar de zin hebben.

Die diversiteit aan soorten is het gevolg van het voorkomen van de veelheid aan overgangen tussen de er voorkomende natuurtypen: onder meer blauwgrasland – héél zeldzaam in ons land –, heischraal grasland en vochtige heide. In combinatie met de poelen en sloten in het gebied zijn er optimale ontwikkelingskansen, nu ook voor het Gijzenveen.

Naar een meer permanente monitoring

Meten is weten. Daar hoeft je de moderne natuurbeheerder niet van te overtuigen. Daarom was er ook enthousiasme bij het GNR en Natuurmonumenten om medewerking te verlenen aan de

1000-soortendag die in augustus vorig jaar voor het eerst in het Gooi werd gehouden. Fred van Klaveren en Theo van Mens schreven daarover in de Korhaan van februari 2015 (Van Klaveren & Van Mens 2015).

Kleine plevier

Foto: auteur v.h. artikel

Ca. 75 soms zeer deskundige vrijwilligers wisten in de natuurgebieden tussen de Natuurbrug Zanderij Crailoo en de Karnemelksloot 1004 planten diersoorten waar te nemen. Kijkend naar de vogels werden er in alle gebieden 78 soorten ontdekt. Hiervan zijn in het Laegieskamp 37 soorten waargenomen, in Cruysbergen 28 en in het kersverse "Gijzenveen" al 16 soorten! Op de site

http://gooi.waarneming.nl/1000_soortendag_gooi.php zijn de uiteindelijke resultaten te vinden.

De 1000-soortendag is voor herhaling vatbaar en wordt zoals de betrokken soortgroepen in het Gooi hebben afgesproken, waarschijnlijk weer in 2016 georganiseerd.

Voor het Gijzenveen is echter ook een meer permanent volgen van de ontwikkelingen van belang. Wat gaan we er allemaal voor mooie natuurontwikkelingen meemaken? Om daar achter te komen is door de KNNV Afdeling Gooi het initiatief genomen om met een vertegenwoordiging van een aantal werkgroepen uit het Gooi een monitoring-project te organiseren. Van 1998 tot en met 2003 is een vergelijkbaar project gedaan na de inrichting van de Zanderij Crailoo. Toen zijn alle inventarisaties verricht door leden van de KNNV. Gezien de samenwerking tussen de diverse natuurorganisaties die zich informeel verenigd hebben rondom de Info-schuur 't Gooi is er over en weer meer kennis

Geraadpleegde literatuur

Van Leerdam, A., Sevink, J., Den Haan, J., Landsmeer, D., & Hulzink, P. 2010. Inrichtingsplan voor verbingsgebied Koedijk-Gijzenveen.. Goois Natuurreservaat: 3.

Van Klaveren, F. van & Th. Van Mens 2015 Vogels kijken tijdens de 1000-soortendag in het Gooi 2014. De Korhaan 49(1): 34-36.

gekomen omtrent elkaars expertisegebieden. Vandaar ook de betrokkenheid van de diverse natuurorganisaties.

Het is de bedoeling om ingaande 2015 een aantal jaren heel specifiek de natuur van het Gijzenveen te gaan volgen en daarover te rapporteren. Daarbij is met nadruk ook de ontwikkeling en de interactie tussen de soortgroepen van belang. De volgende vragen hopen we daarbij te kunnen beantwoorden:

- Wat zeggen de waargenomen soorten en verschillen daarin over de ontwikkeling van het terrein?
- Zijn de ontwikkelingen gelijk of verschillend als er naar de diverse soortgroepen gekeken wordt?
- Waar lijkt het eindstadium van de ontwikkeling op uit te komen kijkend naar het beheer van het GNR?

Ongetwijfeld zullen er nog wel meer interessante vragen naar boven komen.

Op dit moment zijn de volgende soortgroepen afgedekt:

- Libellen
- Mossen en korstmossen
- Paddenstoelen
- Planten
- Reptielen en amfibieën
- Sieralgen
- Sprinkhanen
- Vissen
- Vleermuizen
- Vlinders
- Vogels

Mochten er nog mensen zijn die zich willen aansluiten bij een soortgroep, dan wel kennis hebben van een nog niet afgedekte soortgroep dan kunnen zij zich melden bij Willem-Jan Hoeffnagel (w.j.a.hoeffnagel@hccnet.nl).

We zijn er van overtuigd dat dit project een prachtige kans is om meer over de nieuwe natuur in het Gooi te weten te komen, én voor de samenwerking tussen de verschillende natuurorganisaties!

Wel of geen vervolglegsel van boomvalken *Falco subbuteo**

Hanneke Sevink

Boomvalk man 27-7-'13 Foto: Hanneke Sevink

De vraag centraal in dit artikel is of er sprake is geweest van een vervolglegsel bij het paartje boomvalk van het Baarnsche Bos in 2013. Men spreekt van een vervolglegsel als hetzelfde vrouwtje na een eerder mislukt broedsel in hetzelfde seizoen nogmaals eieren legt.¹ Bijlsma (1980) heeft sterk de indruk dat vervolglegels onder boomvalken zelden voorkomen, maar Nethersole-Thompson (*in* Cramp & Simmons 1980) doet voorkomen dat het geregeld gebeurt (waarbij moet worden aangetekend dat hij een eiverzamelaar was die was gebaat bij het vroegtijdig wegnemen van een legsel, in de hoop op die manier een tweede legsel te kunnen scoren). Sterker nog, in zijn oorspronkelijke publicaties suggereert hij dat 'niet meer dan' 50% van de paren herlegt na mislukking van het eerste legsel (Nethersole-Thompson 1931: 148), terwijl hij in een andere publicatie zegt dat in sommige broedgebieden 90% een vervolglegsel produceert en het in andere gebieden slechts zelden voorkomt (Nethersole-Thompson 1931a: 86). Deze vage uitspraken worden in Cramp &

¹ Eigenlijk is het nog iets ingewikkelder. Een vervolglegsel is een legsel dat wordt geproduceerd nadat een eerder legsel dat nog incompleet was, mislukte. Als er een nieuw legsel wordt geproduceerd nadat een gecompleteerd eerste legsel is mislukt, spreken we van een nalegsel. Voor het gemak spreek ik hier echter van vervolglegsel, ongeacht het stadium waarin de eerste poging mislukte (ook al omdat er in de literatuur, en zeker de oudere, geen onderscheid wordt gemaakt). Voor de duidelijkheid: een tweede legsel is een legsel dat wordt geproduceerd nadat een eerste legsel succesvol is uitgevlogen.

Simmons (1980: 326) als volgt gepreciseerd: van 31 vrouwtjes die hun eerste legsel verloren, gingen er 15 over tot een vervolglegsel (45%), waarbij de tijd verstreken tussen verlies en herleg gemiddeld 18 dagen bedroeg (spreiding van 11 tot 22 dagen, gebaseerd op 13 gevallen). Bijlsma (1980) beschrijft in twee gevallen (een 2-legsel en een 1-legsel, beide dus incompleet) met zekerheid een vervolglegsel; beide broedsels waren binnen één week na het legbegin verstoord. Sergio & Bogliani (1999) beschrijven een vervolglegsel, waarvan de jongen op 15 september uitvlogen. Ook de twee late broedsels, gestart op resp. 4 en 9 juli, die Hans Potters in 1997 op 13 gevallen in westelijk Noord-Brabant vond, vlogen uiteindelijk in september uit (3 en 8), en kunnen beide betrekking hebben gehad op nalegels (Potters 1998). In de archieven van de WRN komen verder enkele beschrijvingen voor van nesten met zeer late start van de eileg. In Friesland werd in 2012 een broedgeval vastgesteld met een eerste eilegdatum van 8 juli (Bijlsma 2013). In Het Gooi troffen onderzoekers in 2006 een nest aan waarin het eerste ei op 6 juli was gelegd en de jongen op 9 september uitvlogen: een mogelijk vervolglegsel, al was de eileg in dat jaar voor alle boomvalken aan de late kant (Bijlsma 2007).

Beschrijving van dit vaste broedgebied

Het Baarnsche Bos/Paardenbos is een vast broedgebied voor boomvalken. Christiaan Sjobbema startte hier in de jaren negentig met zijn inventarisaties en vond jaarlijks boomvalken in het Baarnsche Bos. Zelf volg ik de vogels vanaf 2001. Over de afgelopen periode van 14 jaar heb ik 8x het nest gevonden. De afstand tussen de nesten van jaar op jaar varieerde van 195 meter tot 793 meter. Over het geheel genomen lagen de nesten in een gebied van ongeveer 100 hectare. In zeven jaren kon ik de volgende eerste eilegdata berekenen: 1 juni (2014), 3 juni (2004), 2x 5 juni (2009 en 2012), 6 juni (2013), 8 juni (2008), 10 juni (2003).

De waarnemingen

Tot aan 2013 slokte het roofvogelwerk aan andere soorten in de maanden april, mei en juni al mijn tijd op waardoor ik doorgaans pas eind juni ruimte kreeg om op zoek te gaan naar de boomvalken. In voorjaar 2013 besteedde ik voor het

eerst meer aandacht aan het volgen van een paartje boomvalk vanaf hun aankomst op de broedplaats in de tweede helft van april.

21 april, 11.45-12.45

Mijn eerste waarneming van twee boomvalken in dit broedgebied is op 21 april in de omgeving van het nest van 2012. Vanaf 17 april heb ik dit gebied dagelijks in de gaten gehouden, maar geen boomvalk kunnen spotten. Nu ben ik in het bos als er om 11.45 twee boomvalken omhoog cirkelen die vervolgens verdwijnen tegen de blauwe hemel. In de boomvalkzitboom van 2012 zitten nu een zwarte kraai (grappig, die heb ik er de vorige dagen niet zien zitten). Het nieuwe kraaiennest bevindt zich vlakbij deze zitboom, iets naar het westen. Aan de oostkant van de zitboom is het nest van 2012.

22 april, 14.50-19.00

15.12 Hoog in de lucht een jagende boomvalk.
15.28 Heftig boomvalkgekekker en 3x pit-pit. Krijg geen boomvalk in het vizier.
16.06 Gekieuw (1 zinnetje) en 4x pit-pit. Zie nog niets.
16.45 Boomvalk zit in de top van een douglas vlakbij haar nest van 2012.
17.58 Zacht gelahn (bedelgedrag) (ongeveer 100 meter hoorbaar) Dan ook gelahn uit het westen van tweede boomvalk.
18.05 Heel zacht gelahn iets lager uit de boom.
18.31 Zacht gelahn zelfde plaats.
18.41 2x heel zacht gelahn.
18.44 1 zinnetje gelahn.
18.45 1 zinnetje gelahn.
18.55 1 zinnetje gelahn.

Boomvalk man met ring (25 april) Foto: Hanneke Sevink

25 april, 13.35-18.05

13.40 Kort pit-pit vanaf de open plek.
14.10 Op insecten jagende boomvalk, verdwijnt uit beeld.
15.26 Boomvalk vliegt hoog, jaagt niet.
15.54 Boomvalk op insectenjacht, binnen minuut uit beeld.

17.29 Gelahn, boomvalk vliegt voorbij. Daarna is het meteen stil.

17.30 Twee boomvalken vliegen tussen boomtoppen door. Eén landt in topje, ik richt mijn kijker erop en hup, boomvalk vliegt direct op.

18.04 Boomvalk jaagt.

9 mei, 7.00-9.45

7.15 Boomvalk vliegt oost richting Amsterdamsestraatweg.

7.41 Gelahn vanuit ander perceel dan voorheen (zuidoost).

7.53 Fel pit pit - mannetje. Vrouw zit te eten en reageert met 2 lahntjes, er is dus een prooioverdracht geweest buiten mijn beeld. Wanneer zij klaar is met eten en wegvliegt, lahnt ze twee keer. Twee zwarte kraaien vliegen rond. Is het kraaiennest mislukt?

9.00 1x gelahn.

9.27 Flink gelahn van twee boomvalken. Ik zie ze niet, maar vermoed een voedseloverdracht aan de kant de Amsterdamsestraatweg (oost).

9.30 Gelahn.

9.31 Stil.

9.33 Enkele zachte pit-pits.

24 mei, 10.50-12.41

10.50 Voedseloverdracht met pit-pit, gelahn en gekieuw.

10.53 Alles weer stil.

10.54 Kort gelahn; boomvalk vliegt naar open stuk.

11.19 Kort gekieuw.

11.22 Gekieuw, gelahn.

11.23 Gelahn hoog en zacht, 1 zin en dan stilte.

11.35 1 zin zacht gelahn.

12.30 Ik houd de wacht bij het nest van zwarte kraai om vast te stellen of dat echt mislukt is en dan verschijnt het koppie van de boomvalk boven de nestrans (zie foto).

Na een tijdje vliegt ze af, cirkelt, pit-pit en gelahn, samen met tweede boomvalk.

Het broedsel van de zwarte kraai is dus over de kop gegaan. Helaas weet ik geen reden van mislukken. Is het wel verstandig voor de boomvalk na het verlies van het zwarte kraaiennest toch voor dit open nest te kiezen, vraag ik me af.

27 mei

Op doortocht naar andere nesten kom ik langs het Paardenbos en fotografeer het mannetje in de top van zitboom: hij is geringd! Tijdens deze fietstochtjes langs dit broedgebied valt me op dat de vaste zitplaats van het vrouwtje is opgeschoven. Ze zit nu niet meer op haar eerste plek tussen de twee kraaiennesten in, maar in een perceel iets richting het nest van 2011. Ik zoek daar naar beschikbare nesten en vind er één. Zou ze dat op het oog hebben?

2 juni, 10.00 –15.42

10.07 Zwarte kraai vliegt langs nestboom en landt in oude zitboom (van boomvalk en kraai). Geen reactie.

10.22 Meerdere zwarte kraaien zijn heel druk rondom deze bomen. Eén landt in topje nestboom (ongeveer 6 meter boven nest). Geen reactie. Op dat moment verwacht ik, omdat nergens op wordt gereageerd, dat de boomvalken hier vertrokken zijn.

12.22 Weer een zwarte kraai in topje nestboom. De zwarte kraaien blijven hier rondhangen, vooral ook vlakbij de nestboom en de zitboom. Al die tijd geen teken van leven van de boomvalk.

15.29 Ik meen drie lahntjes te horen, maar kan het niet met zekerheid zeggen.

15.35 Heftig pit-pit en overslag geluid. Boomvalk komt van het voormalige zwarte kraaiennest en er volgt een voedseloverdracht. Tegen mijn verwachting in zat ze dus wel op het nest. Hoe bestaat het dat ze de kraaien zo dicht in haar buurt tolereerde?

16 juni, 13.50-15.50

Geen waarnemingen boomvalk. Zwarte kraai vliegt roepend onder langs het nest; geen reactie.

30 juni, 10.00-11.50

Niets te zien aan nest, geen boomvalk te bekennen in de omgeving. Jonge pimpelmees inspecteert om 10.18 het nest... Het lijkt erop dat het boomvalkbroedsel mislukt is. Tijdens een verenronde meen ik in de verte (naar het oosten) een boomvalkgeluidje te horen, maar weet het niet zeker. Ik vind geen nieuwe prooiveren.

We waren van plan bij dit nest in de jongenfase een camera te plaatsen. Het nest zit namelijk op een vrij open plek in de boom tegen de stam aan en er zijn meerdere takken waarop we een camera zouden kunnen bevestigen, maar dat zal dus niet doorgaan.

1 juli, 4.20-7.20

Geen boomvalk waargenomen. Om er zeker van te zijn dat het nest is mislukt, controleer ik 's ochtends vroeg. Als er nog gebroed wordt, zal er in de vroege ochtend (schemering) zeker een prooioverdracht plaatsvinden. Er gebeurt echter niets. Conclusie: het nest is mislukt. Omdat het nest mogelijk op een vroeg moment in het broedproces is mislukt, hoop ik stiekem op een vervolglegsel. Dit ook omdat ik gisteren ver weg een boomvalkgeluidje meende te horen. Je weet het nooit.

9 juli

Tijdens het controleren van het sperwernest in het Paardenbos (op ongeveer 150 meter van boomvalknest) hoor ik uit zuidoostelijke richting boomvalkgekker. Het klinkt ver weg, maar wel

hard. Ik vermoed: boomvalkalarm en dus territoriaal gedrag. Heb op dat moment geen tijd om er achteraan te gaan, maar ben gerust dat ik daar nog tijd genoeg voor zal hebben. Als er een vervolglegsel is, zit ze misschien nog op eieren (gezien het feit dat ze op 2 juni nog op het andere nest zat).

15 juli

14.30 Ik fiets langs het Baarnsche Bos richting Paardenbos als ik een boomvalk in het zuiden in gevecht zie met een buizerd. De boomvalk valt de buizerd meerdere keren aan met stootduiken! 'Oh, ik heb nog tijd genoeg om dat nest te zoeken.' In de boomvalktijd maak je als onderzoeker voortdurend keuzes: welk nest probeer ik als eerste op te sporen; zal ik tijd besteden aan het vastleggen van gedrag of aan het zoeken van prooiveren, of besteed ik al mijn tijd aan het lokaliseren van nesten? Wat geen haast heeft moet wachten.

Vanaf 19 juli besteed ik meer dan 35 uur aan het zoeken van het nest. Een belangrijke tip komt van Monique Kerkhoven die me wijst waar ze de boomvalken heeft gehoord. Op 28 juli heb ik geluk: om 9.00 uur is er een voedseloverdracht. Boomvalkvrouw vliegt richting boom op hoek met grote Kom, een directe vlucht, eindelijk! Ik bekijk de boom vanuit alle hoeken en ja: er zit een nest in de top. Vanaf één bepaald punt zo'n 30 meter van de boom zijn enkele horizontale takjes zichtbaar en schemert het wit van een jong door het groen. Ik bel Harry de Rooij en spreek af 's avonds de jongen te ringen. Dat gebeurt met assistentie van Martine van der Kaa. De twee jongen zijn al 24 en 23 dagen oud. Het oudste jong zat een meter onder het nest op een tak. Wat een geluk dat er op deze dag een klimmer langs kwam die het jong in het nest terug kon plaatsen. Eerste ei is op 6 juni gelegd. Op 6 augustus zijn beide jongen uitgevlogen! Dit nest ligt 900 meter vanaf het eerste nest in het Paardenbos. Op 8 augustus klimt Martijn Boonman alsnog naar dat nest: de nestkom is leeg en er zijn geen sporen van eieren. Op 8 september zit het jong met de kleurring CC in de boomvalkroestboom tussen de twee zwarte kraaiennesten in het Paardenbos.

Discussie

Wel/niet vervolglegsel

Achteraf kan ik terugrekenen dat het eerste ei in het uiteindelijke nest op 6 juni is gelegd. Dat is slechts vier dagen nadat ik de boomvalkvrouw langdurig op het nest in het Paardenbos had zien zitten. Stel dat zij daar al wel eieren (of een ei) had en dat het broedsel kort daarna over de kop is gegaan, dan zou er slechts weinig tijd over heen zijn gegaan alvorens zij in het tweede nest haar

eerste ei legt Ik kan dat niet uitsluiten, maar het is niet waarschijnlijk. Je zou verwachten dat wanneer er sprake is van een vervolglegsel de vogels meer tijd nodig hebben om zich voor te bereiden op hun tweede broedpoging. Zo noemt Nethersole-Thompson *in* Cramp & Simmons (1980) een interval van tenminste 11 dagen tussen mislukking en herleg. Bovendien valt de eilegdatum van het douglasnest exact in de spreiding (van 1 juni tot en met 10 juni) van de eerdere jaren voor dit broedgebied. Het is dus meer aannemelijk dat er geen sprake is van een vervolglegsel.

Een ander argument tegen de hypothese van een vervolglegsel is het feit dat de boomvalkvrouw op 2 juni de zwarte kraaien zo dicht bij haar nest tolereerde. De kraaien landden zelfs in de top van de nestboom zonder dat de vrouw (of het mannetje) ze verjaagden. Nu zijn boomvalken vandaag de dag misschien minder agressief dan ze enkele decennia geleden waren, maar zó vredelievend, dat is niet aannemelijk. Veel soorten, waaronder ook boomvalk, staan bekend om schijnbroeden, ofwel: in broedhouding op een leeg nest zitten. Misschien dat boomvalkvrouwtjes op die manier nesten uittesten op geschiktheid; Rob Bijlsma zag ze het (pers. meded.) in ieder geval op de Veluwe doen, schijnbroeden wel te verstaan (Mogelijk dat mijn eerste waarneming van het vrouwtje op het nest betrekking had op zo'n geval. Dat zou ook de uitblijvende reactie kunnen verklaren bij het verschijnen van een zwarte kraai. Aan de andere kant is het wel vaak zo, dat boomvalken na een periode van uittesten van meerdere nesten tegen eind mei hun keuze voor één bepaald nest hebben gemaakt. (Probst 2013:160)

Om een vervolglegsel te kunnen bewijzen is het nodig de identiteit van de betrokken broedvogels, in ieder geval van het vrouwtje, te kennen. Boomvalken laten grote verschillen zien in uiterlijke kenmerken, zoals koptekening, vorm en kleur van de nekvlekken, baardstreep (tranenstreep bij Probst 2013), vorm van de witte wangvlek, en in gedrag. Waar Bijlsma (1980) nog opmerkte dat het vaststellen van de identiteit van de verschillende broedende boomvalken de nodige tijd kost, lijkt die uitspraak nu een understatement. De huidige boomvalken laten zich niet graag bekijken door mensen met kijkers, camera's en telescopen. Dit is niet alleen het geval bij de boomvalken van het Baarnsche Bos; ik zie dit bij veel individuele boomvalken terug. Gelukkig heb ik van de boomvalken toch enkele foto's uit zowel de periode tot 2 juni in het Paardenbos als daarna in het Baarnsche Bos. De man was in beide gevallen rechts geringd. Van de vrouw leek de vorm van de witte wangvlek identiek. Waarschijnlijk betrof het dezelfde vogels.

Enkele methodologische kanttekeningen

In sommige aantekeningen uit de beginfase benoem ik de richting waar de valken zich naar toe bewegen of waar ze vandaan komen, als de Amsterdamsestraatweg. Dat was onlogisch. Beter was geweest het met een windrichting aan te duiden, of anders de naam van het daar liggende bos, te weten het Baarnsche Bos. Dan was het muntje over de verschuiving misschien al eerder gevallen.

Op enkele momenten meende ik een boomvalkgeluid in de verte te horen, zonder er zeker van te zijn. Dat overkwam me niet alleen in dit broedgebied. Inmiddels weet ik dat deze waarnemingen vaak wel kloppen. Alleen in situaties met veel omgevingsgeluiden, zoals langs een snelweg, meende ik vaker, ten onrechte, allerlei vogelgeluiden in de autogeluiden te herkennen.

Achteraf is het jammer dat we het eerste nest niet korter na het 'mislukken' hebben beklommen om de nestinhoud te controleren. Mogelijk had dat meer informatie opgeleverd. Dat is altijd de spagaat waarin je als onderzoeker verkeert: voorzichtigheid (zeker in de vroege broedfase, als verstoring makkelijk kan optreden) versus kennis die nodig is om waarnemingen goed te kunnen duiden. Het mag duidelijk zijn: voorzichtigheid is meestal de betere optie, ondanks het feit dat je daardoor achteraf aan bepaalde waarnemingen geen exacte betekenis kunt hechten. Uiteindelijk kostte het me vanaf 19 juli ongeveer 46 uur om het uiteindelijke nest te lokaliseren.² Dat het zo veel tijd vraagt, heeft (behalve met mijn waarnemingsvermogen) te maken met het type bos, een douglasperceel, en de fase van het broedproces, grote jongenfase. Het was een misrekening van mij dat ik nog wel tijd genoeg dacht te hebben om dat nest te vinden. Ik was uiteindelijk op het nippertje op tijd. In douglaspercelen zijn de vliegbewegingen van de valken door het beperkte uitzicht moeilijk te volgen. Daarbij vliegen zij bijna nooit in een rechte lijn van of naar het nest. Makkelijker wordt het vinden van een nest in de kleine jongenfase of wanneer de jongen nóg groter zijn en zelf veel kabaal maken vanaf het nest, bijvoorbeeld tijdens hun vleugeloefeningen. Dan is het echter te laat om de boom nog te beklimmen.

² Het is misschien aardig te memoreren dat Nethersole-Thompson (1931a: 84) expliciet van één nest vermeldt dat het hem negen uur kostte om het te vinden; in de context van dat stuk lijkt dat te betekenen dat hij de meeste nesten veel sneller vond. Dat laatste is zeker ook de indruk van Rob Bijlsma (pers. meded.): in de tijd dat ze nog algemeen waren op de Veluwe, was het vinden van een nest een betrekkelijke peulenschil (de enkele uitzondering daargelaten).

Tijdens mijn zoektocht kies ik voortdurend verschillende standpunten: elk nieuw perspectief kan de doorbraak betekenen. Tegelijkertijd mag je niet verstorend werken op de oudervogels en zijn je acties daardoor beperkt. In het verleden heb ik

enkele malen geprobeerd waarnemingen te doen hoger vanuit een boom, maar dat werkte niet bij boomvalken daar zij aanstoot namen aan mijn aanwezigheid in die boom in de omgeving van het nest. Zij verdwenen snel uit zicht.

Geraadpleegde bronnen

- Bijlsma R.** 1980. De Boomvalk. Kosmos, Amsterdam/Antwerpen.
- Bijlsma R.G.** 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G.** 2007. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2006. *Takkeling* 15: 24-26
- Bijlsma R.G.** 2013. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2012. *Takkeling* 21: 31.
- Cramp S. & Simmons K.E.L.** (eds.) 1980. *The Birds of the Western Palearctic*, Vol. 2: 326. Oxford University Press, Oxford.
- Fiuczynski K.D.** 2011. Der Baumfalke. *Neue Brehm-Bücherei* 575. Westarp Wissenschaften, Hohenwarsleben.
- Nethersole-Thompson D.** 1931. The field habits and nesting of the Hobby. *British Birds* 25: 142-149.
- Nethersole-Thompson D.** 1931a. My observations on the Hobby (*Falco subbuteo subbuteo*) in 1931. *Oologists' Record* 11: 80-86.
- Potters H.** 1998. Opmerkelijk late broedgevallen van de Boomvalk *Falco subbuteo* in 1997. *De Takkeling* 6: 86-88.
- Probst R.** 2013. Der Baumfalke (*Falco subbuteo*) in Kärnten. Eine inneralpine Studie zur Ökologie des Kleinfalken. *Naturwissenschaftlicher Verein für Kärnten*, 64. Sonderheft: 1-256.
- Sergio F & Bogliani G.** 1999 Eurasian Hobby density, nest area occupancy, diet, productivity in relation to intensive agriculture. *Condor* 101:806-817.

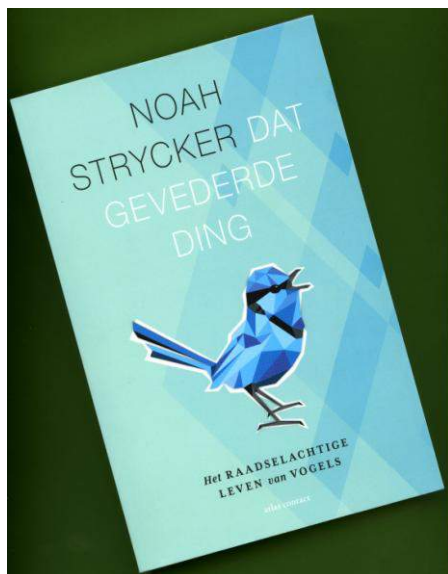
**Dit artikel verscheen eerder in De Takkeling (23) 2015*

Onlangs verschenen

Dick A. Jonkers

Dat gevederde ding

Voor heel veel vogelliefhebbers is alleen al het kijken naar vogels een onuitputtelijke bron van genoeg. Vaak wil men meer weten. Voor degenen die zich willen gaan verdiepen is het boek 'Dat gevederde ding' op

de markt gebracht. Een wat onduidelijke titel, maar uit het onderschrift blijkt, dat het raadselachtige leven van vogels wordt beschreven. Het gaat in op het gedrag dat vogels vertonen. Het is een compilatie van de persoonlijke bijdragen die de auteur heeft geleverd aan onderzoek op dat gebied, aangevuld met gegevens van andere onderzoekers en anekdotes. Een grote hoeveelheid onderwerpen passeert de revue. Zo wordt aan de hand van het oriëntatievermogen van wedstrijdduiven ingegaan op onderzoeken naar hoe vogels terugkeren naar de plek waar ze vandaan kwamen. Het is een aanloop naar het verschijnsel vogeltrek en wat daarmee samenhangt. Even verder wordt verhaald over spreuwenzwermen. Zo zijn er nog veel meer onderwerpen, zoals reukzin en irrupties van sneeuwuilen, pikorde en oorlogen tussen vogels. Ook de wijze waarop door vogels informatie wordt verzameld staat beschreven.

Mij overkwam wat de schrijver aan het eind van zijn publicatie opmerkt. Er is namelijk een wereld aan literatuur in samengebond. Cohesie tussen hoofdstukken, paragrafen en onderwerpen ontbreekt nogal eens, scheidt verwarring en bemoeilijkt het

zoeken. Wie dit voor lief neemt krijgt een boek dat boordevol staat met interessante informatie.

Strycker, N. 2015. *Dat gevederde ding*. Uitgeverij Atlas Contact. Gebonden. 302 pagina's. ISBN 978 90 450 29214. Ook verkrijgbaar als e-book.

Bos- en natuurbeheer bij Natuurmonumenten

In de column *Het achterbakse bos wordt de knuppel in het hoenderhok gegooid over het bosbeheer in ons land* (Bijlsma 2015). Ook leden van Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken zijn verontrust over de wijze waarop dit tegenwoordig wordt uitgevoerd. Aan de beheerders van terreinen in het onderzoeksgebied is gevraagd aan te geven wat hun doelstellingen voor het beheer zijn. In dit artikel informatie over de wijze waarop Natuurmonumenten hiermee omgaat.

*Annemieke Ouwehand**

Landgoederen en bossen

Natuurmonumenten heeft op de drogere gronden in de regio Gooi e.o. verschillende landgoederen en bossen in beheer. De delen waar bosbeheer van toepassing is zijn met name het Corversbos, G.H. Cronebos, Einde Gooi, de Kaapse bossen, Op Hees, Soesterveen en Coelhorst. De buitenplaatsen van 's-Graveland vormen een buitenbeentje. Hier is eigenlijk geen sprake van bosgebied maar van een parkaanleg, met andere uitgangspunten. Gezien de verschillen worden deze apart van elkaar beschreven.

Bossen op natte gronden hebben vooral een natuurdoel. Als hier al gekapt wordt dan is dat in het kader van de verplichtingen vanuit het Waterschap (behoud oevers en waterkwaliteit) of om bijzondere planten van moerasgebieden te behouden. Ook is behoud van de legakkerstructuur hier belangrijk vanwege het historische perspectief.

Buitenplaatsen

Vanaf de jaren '30 van de vorige eeuw heeft Natuurmonumenten geleidelijk aan tien 's-Gravelandse buitenplaatsen verworven. De buitenplaatsen raken 'op leeftijd', ook is er sprake van een achterstand in beheer. Vanuit deze constatering en om bij het beheer een meer toekomstgerichte aansturing te kunnen geven, zijn voor alle buitenplaatsen herstelplannen opgesteld voor de periode 2008 t/m 2012. Tijdens het opstellen van de herstelplannen stonden wij voor de keuze om natuur en cultuurhistorie in ere te houden. Om recht te doen aan de geschiedenis ligt de nadruk op cultuurhistorie, waar mogelijk met behoud van de natuurwaarden. Deze keuze is met volle overtuiging gemaakt door alle deskundigen die er bij betrokken zijn. Wij zijn ons er van bewust dat een andere keuze eveneens gerechtvaardigd is. De uitvoering van de plannen kan alleen met voldoende financiële middelen. Nu we tot 2018 de beschikking hebben over projectgelden zijn we het onszelf verplicht de plannen tot uitvoering te brengen.

In de praktijk komt het er op neer dat de hoofdstructuren behouden moeten blijven voor de toekomst. Dat houdt in dat bijvoorbeeld lanen vervangen moeten worden, wanneer er een bepaalde mate van uitval van bestaande bomen optreedt. Voor iedere laan is dat afzonderlijk vastgelegd in het herstelplan. In de bospercelen op de buitenplaatsen vindt kap van bomen onder andere plaats om de oude padenstructuren terug te brengen. Ook is hier soms kap van toepassing om gewenste bomen de gelegenheid te bieden zich te kunnen ontwikkelen, zonder concurrentie van andere bomen. Er wordt gestreefd naar een goede verdeling in jong en oud bos en verschillende boomsoorten. Niet op de gehele oppervlakte wordt gewerkt. Speciale delen van de buitenplaatsen zijn aangewezen als rustig gebied waarin geen ingrepen plaatsvinden.

Bosgebieden

Het bosbeheer in de bosgebieden Corversbos, G.H. Cronebos, Einde Gooi, Kaapse bossen, Op Hees, Soesterveen en Coelhorst heeft een ander karakter dan dat op de buitenplaatsen. In alle gevallen is het hoofddoel een gevarieerd bos te behouden voor de toekomst. Een afwisseling tussen open en gesloten delen, drukke en rustige gebieden, licht en donker bos, naald- en loofhout, jong en oud bos is voor de recreatie (beleving), de cultuurhistorie (bijzondere boomsoorten) en de natuur (verschillende vestigingsmogelijkheden) van groot belang. Dood hout, kale bodem, geleidelijke bosrandgrenzen, dikke en dunne bomen, veel of weinig paden, verschillende inheemse soorten, open plekken en een afwisseling tussen hoge en lage struiken en bomen zijn voorbeelden van elementen die in het veld kunnen worden aangetroffen. Hier en daar worden ongewenste soorten, zoals Amerikaanse vogelkers of zaailingen van douglas verwijderd. Ook wordt er plaatselijk nieuw bos aangeplant voor toekomstige generaties. Op sommige plekken speelt de oogst van hout een belangrijke rol, maar in de meeste gevallen is dat bijzaak. Er wordt geen hout

gekapt om 'de portemonnee' te vullen. Er wordt hout gekapt omdat 'het bos' er aan toe is gezien de doelstelling die er op ligt. Een voorbeeld daarvan is de omvorming van eensoortige bosvakken naar een meer gevarieerde soorten-samenstelling. Ook vindt kap plaats om cultuur-historische elementen te behouden, zoals grafheuvels of boswallen.

In verband met de veiligheid van bezoekers en gebouwen worden jaarlijks risicovolle bomen gecontroleerd. Gedacht kan worden aan bomen in lanen of dicht bij bebouwing. Indien er aanleiding voor is worden gevaarlijke bomen gesnoeid, gekandelaberd* of geheel verwijderd om schade en ongevallen te voorkomen.

Natuurwaarden

Bij alle geplande (kap)werkzaamheden is aandacht voor flora en fauna aan de orde en hanteert Natuurmonumenten de wettelijke bepalingen van o. a. de Flora en Faunawet. Aanwezige ecologische visies worden geraad-

pleegd en voorafgaande aan werkzaamheden wordt een controle uitgevoerd op bijzondere natuurwaarden. Dat gebeurt niet alleen kort voor de werkzaamheden voor de zogenaamde Gedragscode Bosbeheer. Ook wordt tot één jaar voor de geplande werkzaamheden onderzoek uitgevoerd naar het voorkomen van kolonies van vleermuizen. Wanneer bijzondere waarden worden aangetroffen wordt daarnaar gehandeld. Hierbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld het niet kappen van een boomgroep, omdat er een boommarternest in zit, of afstand houden tot een dassenburcht. Daarnaast vinden ingrepen in bosgebieden plaats buiten het broedseizoen van de meeste vogelsoorten.

Gezien 'de natuurkalender' heeft dit tot gevolg dat het meeste werk wordt uitgevoerd in de winterperiode. Omdat dit een relatief korte tijd is en er dan veel werk verzet wordt, kan het lijken alsof wij overal aan de slag zijn. Dit is niet het geval, er blijven altijd delen waar niet wordt ingegrepen beschikbaar (voor natuur en mens).

Mochten er lezers zijn die naar aanleiding hiervan meer informatie zoeken, dan nodigen ik u uit op ons beheerkantoor Stadzicht Meerkade 2, 1412 AB Naarden. Tel. 035 694 8383

Literatuur:

Bijlsma R. 2015. Het achterbakse bos. De Korhaan 49 (2): 83.

**Annemieke Ouwehand is boswachter ecologie en ruimtelijke ordening van de eenheid Gooi en Vechtstreek.*

**Kandelaberen is een snoeitechniek, waarbij de takken van een boom afgezaagd worden, waardoor de boom het uiterlijk van een kandelaar of kandelaber krijgt*

Huiszwaluw

Foto: Helmoet Vos

Nieuwe kansen voor de huiszwaluw in de Hilversumse Meent

Het aantal broedgevallen van de huiszwaluw (*Delichon urbica*) neemt de laatste jaren af in het Gooi, Eemland en Vechtstreek. In de gemeente Hilversum wordt de soort alleen nog maar broedend waargenomen in het agrarische gebied van de Melkmeent. Enkele leden van de Vogelwerkgroep begonnen de Zwaluwkring Hilversumse Meent ¹ en zien verschillende kansen voor de huiszwaluw in dit gebied.

Pieter Schut & André van Soest

Leefgebied

De huiszwaluw voelt zich doorgaans thuis in een agrarische omgeving. Hij broedt niet binnen in boerenschuren, zoals de boerenzwaluw. Het liefst bouwt de huiszwaluw zijn nest aan dakranden van schuren of van boerderijen. Ook andere gebouwen, zoals gemalen en woonhuizen, zijn geliefd, zolang hun dakranden maar licht van kleur zijn en een flinke overstek ² hebben, waardoor de nesten worden beschermd tegen weer en wind. Het aantal boerenbedrijven neemt af in het Gooi, maar in de gemeente Hilversum bestaat een geschikt biotoop nog altijd aan de Melkmeent. Het zuidelijke deel van deze verbindingsweg/ fietspad ligt in het agrarische gebied Ondermeent; het noordelijke deel in de Bovenmeent. Deze meent bestaat grotendeels uit natuurgebied en is in beheer bij Natuurmonumenten. Tussen de Hilversumse Meentweg en de gemeentegrens met Weesp hebben hier in het seizoen de huiszwaluwen hun broedplek bij drie boerderijen en aan enkele gebouwtjes bij de Karnemelksloot en de 's Gravelandse Vaart.

Met een plank onder de nesten kan overlast worden voorkomen.

Foto: Marlies van der Weijden

Inventarisatie

In 2013 zijn het hele gebied Ondermeent en Bovenmeent en ook de boerderijen langs het Naardermeer ³ binnen de gemeente Hilversum door ons geïnterviewd op de aanwezigheid van broedende huiszwaluwen. Er zijn hier toen totaal 55 broedgevallen geconstateerd, verdeeld over vier kolonies (figuur 1). Dat waren er veel meer dan in 2010 (18), 2011 (16) en 2012 (20) (Jonkers 2013). Het lijkt aannemelijk dat de 'toename' niet een natuurlijke is, maar een gevolg is van een intensievere telmethode in dit gebied.

In 2013 zijn de drie boerenerven meermalen bezocht en is met hulp van de agrariërs veel informatie verkregen, waardoor waarschijnlijk de kolonies beter konden worden gedocumenteerd. Op 11 april 2013 werden de eerst huiszwaluwen gezien in de Bovenmeent ⁴; de laatste waarneming was op 22 september.

¹ De Zwaluwkring Hilversumse Meent bestaat uit de auteurs van dit artikel en heeft als doel om alle zwaluwsoorten in het gebied te tellen en waar mogelijk broedgelegenheid voor huiszwaluw, boerenzwaluw en oeverzwaluw te verruimen. Het onderhouden van contacten met de agrariërs in het gebied is daarbij cruciaal.

² Overstek is de horizontale voorsprong van een bouwdeel of bouwonderdeel, bijvoorbeeld een *lijst*, verdieping, *goot of dak* ten opzichte van het eronder staande. (Bron: Wikipedia).

³ Bedoeld is hier de straatnaam Naardermeer. Deze loopt binnen de gemeente Hilversum langs de Karnemelksloot.

⁴ In 2014 werden de eerste twee huiszwaluwen gemeld op 17 april in de Bovenmeent.

In die periode is door ons wekelijks geteld (met uitzondering van enkele vakantieweken). In totaal zijn er vier kolonies gevestigd in het gebied. De grootste kolonie bevindt zich op Melkmeent 9A aan de schuren en het woonhuis van boer Jan Bon. Deze schuur heeft echter een gunstig aflopend dak met overstek. Kennelijk een zeer geschikte plek, want hier zijn in 2013 in totaal 16 bewoonde nesten geteld.

Veel bekender is de broedplaats op de hoek van de Melkmeent en de Karnemelksloot. Hier zijn al decennia lang de meeste nesten te vinden aan beide zijden van het kleine gebouwtje met het gemaal van Waternet (Waterschap Amstel, Gooi en Vecht). (Jonkers *et al.* 1987).

Kansen

In de directe omgeving van de hiervoor genoemde broedplaats zijn er kansen op uitbreiding van de kolonie en wel aan de naastgelegen boerschuur. Deze schuur was eerst een bunker van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en kreeg later een houten puntdak en is nu in gebruik als opslagplaats van landbouwwerktuigen. In 2013 zijn aan deze schuur twee broedgevallen geslaagd, maar vele andere pogingen mislukten (zie foto). Die mislukkingen zetten ons aan het denken. Duidelijk zichtbaar waren vele pogingen tot nestbouw gedaan aan de lichtgekleurde noordoostelijke muur van de schuur, die een gunstige overstek heeft. Slechts één nest kwam hier succesvol tot stand en er werd ook bebroed. Dat nest kreeg aan de onderzijde steun van een deurrail. De muur van de schuur is gunstig gelegen: ruw en lichtgekleurd, gericht op het noordoosten, voorzien van een brede dakrand en modder volop in de directe omgeving aanwezig (Freriks 2014).

De situatie bracht ons op het idee om op deze gunstig gelegen en kennelijk gewilde muur extra neststeunen aan te brengen, in de hoop dat deze dan op termijn zullen leiden tot uitbreiding van de huiszwaluwkolonie op deze plek.

Realisatie nieuwe broedplekken

Voor de uitvoering van ons idee dienden we een plan in bij het Dineke Sluijters Vogelfonds en zochten we contact met de eigenaar van de schuur. Die eigenaar bleek Jan Hovenkamp te zijn. Die is niet alleen tevens bewoner van de boerderij

Geraadpleegde literatuur

Freriks, K. 2014. Kijk, een linksdraaiende zwaluw. NRC Handelsblad 3-5-2014: L18.

Jonkers, D.A. 2012. Gegevens over de broedvogelpopulatie van de huiszwaluw in 2011 in het Gooi en omstreken. De Korhaan 46(1): 19-21.

Jonkers, D.A., R.A. Kole & J. Taapken. 1987, Vogels tussen Vecht en Eem. Hilversum.

Jonkers, D.A. 2012. Huiszwaluwen duiken in 2012 in een diep dal. De Korhaan 46(5): 182-185.

Jonkers, D.A. 2013. Hoe het de huiszwaluwen verging in 2013. De Korhaan 47(5):175-177.

Internet: www.waarneming.nl

Melkmeent 28, waar ook huiszwaluwen broeden, maar ook eigenaar van een constructiefabriek in Almere.

Na enkele gesprekken bleek Hovenkamp bereid om speciale roestvrijstalen strips te laten maken in zijn fabriek. Acht lichtgekleurde stukken van een meter, zijn door ons begin april 2014 bevestigd aan de muur. Wel eens in een muur van een voormalige bunker geboord? Inderdaad: zwaar werk! Het lukte. Voor de stroomvoorziening van de boormachine konden we een generator lenen van het Goois Natuurreservaat. De steunen zijn gratis beschikbaar gesteld door boer Hovenkamp. Hierdoor konden we het Dineke Sluijters Vogelfonds financieel ontzien. Uiteraard gaan we nu in het e broedseizoen 2014 onderzoeken of het ook gaat werken.

Tevens is het nog aardig om te melden dat op ongeveer dertig meter afstand van de huiszwaluwkolonie bij de Karnemelksloot dit voorjaar door Natuurmonumenten een nieuwe grondwand is aangelegd, die oeverzwaluwen moet aantrekken. Deze nieuwe omgeving werpt nu al z'n vruchten af voor de huiszwaluwen, die deze plek nu veelvuldig gebruiken voor het verzamelen van modder voor de nieuwe nesten. Dit alles naast de oeverzwaluwen, die deze plek ook al gevonden hebben en de boerenzwaluwen, die hier onder meer langs de Karnemelksloot broeden. Een prachtig zwaluwencentrum dus hier.

Dank

Met dank voor hulp en adviezen aan: Jan Bon, Jelle Harder, J.E. Hovenkamp, Harm Janssen, Dineke Sluijters Vogelfonds, Goois Natuurreservaat, Dick Jonkers, Jaap Vlaanderen en Waternet.

Kolonie	Plaats	Aantal nesten
1	Melkmeent 9 – boerderij	5
2	Melkmeent 9A – boerderij	12
2 A	Melkmeent 9A – schuur	16
3	Gemaal Karnemelksloot	14
3A	Schuur Karnemelksloot	2
4	Melkmeent 28 - boerderij	3
5	Gemaal 's -Gravelandsevaart	3
Totaal Melkmeent		55

Figuur 1. Broedgevallen huiszwaluwen in de Hilversumse Meent in 2013

Rui uitgelicht

Rui is een onmisbaar proces in het leven van een vogel. Echter, de basisbegrippen kunnen lastig te doorgronden zijn. Eenmaal onder de knie geeft deze basis een extra dimensie aan het vogels kijken. Tijdens de ringwerkzaamheden van het Vogelringstation Het Gooi focus ik mij voornamelijk op het op leeftijd brengen van vogels door middel van ruipatronen. Met dit artikel hoop ik de eerste stapjes in het fenomeen vogelrui wat eenvoudiger te maken.

Christian Brinkman

Rui en de vorm(ing) van veren

Simpelweg gaat het bij de rui om de vervanging van veren. Veren zijn uit keratine opgebouwde structuren die onder invloed van o.a. zon, regen en zand slijten en zodoende op den duur vervangen moeten worden. Elke veer ontstaat uit een kegelvormig structuur met papillen diep in een follikel, vergelijkbaar met onze haarzakjes. Onder invloed van het hormoon thyroxine wordt de groei van de veer gestimuleerd en duwt die de oude veer uit daardoor langzaam haar follikel. Als de veer door de huid heen breekt zit er een blauwig/wit omhulsel omheen. In die situatie bevindt de veer zich dan 'in de spoel'. Dit wasachtige omhulsel (de spoel) is bedoeld als bescherming tijdens de eerste stadia van de groei. De spoel blijft aan het begin van de veer zitten totdat de veer volgroeid is, dan verdroogt de spoel en schilfert weg. Interessant hierbij is dat bij sommige in holen broedende soorten, zoals ijsvogel, de jonge nieuwe veren tijdens de groei volledig omvat worden door de spoel. Waarschijnlijk is deze aanpassing om de veer te beschermen tegen het vieze, zure milieu binnen in een nest.

Bij grotere soorten, zoals arenden en albatrossen, is rui een continu proces van vernieuwing, waarbij er slechts één periode is aan te wijzen waarin geruid wordt. Dit proces is gelijk aan de 'vernieuwing' van haren bij de mens. Daarentegen is bij kleinere soorten (zangvogels, spechten, steltlopers etc.) rui geen continu doorgaand proces van vernieuwing, maar juist een jaarlijks terugkerende cyclus. Daarbij komt dat korte veren minder energie verbruiken om te groeien dan lange veren. Veren met een dichtere structuur, waaronder slag- en staartpenen, vergen meer energie dan veren met een lossere structuur (donsveren etc.). Rui is hiermee een uitgebalanceerd, fundamenteel proces in het leven van een vogel.

Iedere veer vervult een functie, soms zelfs meerdere. Deze functie dankt de veer aan zijn vorm en locatie op het lichaam van de vogel. Losse veren die dicht op elkaar geplaatst, dicht tegen het lichaam aan liggen, zorgen voor isolatie. Dakpansgewijs liggende veren met een

dichte structuur zorgen voor stroomlijning en resistentie tegen water. Er zijn diverse indelingen mogelijk al naar gelang wat men belangrijk vindt (structuur, functie of ligging).

De structuur van een veer verschilt ook nog eens tussen veren die snel en veren die langzaam gegroeid zijn. Veren die snel gegroeid zijn bevatten minder keratine en zijn daardoor slapper en hebben een lossere structuur dan veren die langzaam gegroeid zijn.

Van ei tot volwassen vogel

Er zijn drie processen in het leven van een vogel die meer energie vereisen dan de alledaagse hoeveelheid, te weten: de broedtijd, de trektijd en het ruien van veren. Vanzelfsprekend kunnen deze drie processen niet tegelijkertijd plaatsvinden. Als een vogel op trek gaat, heeft deze onvoldoende energie om ook nog te ruien. Deze drie hiervoor genoemde processen zijn perfect in elkaar verweven.

Laat ik een voorbeeld geven om het geheel tastbaarder te maken¹.

Een jonge tuinfluiter komt uit het ei en krijgt binnen tien dagen een volledige set met lichaamsveren. Hij heeft dan een juveniel kleed. De hand-, arm- en staartpenen doen er een paar dagen langer over om te groeien en zijn ook iets beter van kwaliteit en dichter van structuur. Dit verenkleed beschermt de jonge tuinfluiter tijdens de eerste dagen na het uitvliegen. De donzige, juveniele lichaamsveren bieden beschermen tegen regen en zon, maar kunnen dit niet maanden volhouden⁴. Daarom begint de jonge tuinfluiter vrijwel direct weer met ruien. In de voedselrijke zomer kan hij voldoende voedsel vinden om zijn lichaamsveren en een deel van zijn dekveren te ruien. Dit kleed brengt de tuinfluiter naar zijn overwinteringsgebieden in West- en zuidelijk Afrika. Het is dan inmiddels 4-5 maanden geleden dat de tuinfluiter zijn verenkleed verkreeg en het wordt tijd om weer te ruien! In

⁴ Let op! Er zijn veel soorten die hetzelfde trekgedrag laten zien als de tuinfluiter, maar toch afwijken van het beschreven ruipatroon.

Afrika is er genoeg voedsel om zijn volledige verenkleed te vervangen. Na deze rui in Afrika ziet de tuinfluiter er precies hetzelfde uit als zijn ouders. Als de tuinfluiter in april/mei weer ons land binnentrekt, is het onmogelijk om aan de hand van het verenkleed te zeggen hoe oud deze vogel is. Na het broeden ruit een volwassen tuinfluiter in juli/augustus een vrij klein deel van zijn veren, alvorens weer naar Afrika te trekken, waarna hetzelfde gebeurt als de vorige keer in Afrika.

Uit dit verhaal kunnen we een tweetal dingen opmaken:

1. De rui van een tuinfluiter na het broeden verschilt tussen een jonge en oudere vogel
2. Rui vindt alleen plaats al naar gelang het aanbod en de hoeveelheid voedsel.

Nog een voorbeeld om het af te maken
De roodborst is een korte afstandstrekker die overwintert in gematigd Europa. De rui van een roodborst die uit het ei komt is vergelijkbaar met die van een tuinfluiter. Er is een korte donsperiode, waarna de lichaamsveren en enkele dekveren worden geruid. Gematigd Europa is niet de meest voedselrijke plek in de winter; het is dus onmogelijk voor een jonge roodborst om voldoende voedsel te verzamelen en te gaan ruïen. De roodborst trekt in het vroege voorjaar weer terug naar zijn broedgebieden en heeft pas tijd om weer te gaan ruïen vlak na het broeden.

Wat kunnen we hier nu mee?

Bij ringonderzoek is het van belang om te weten hoe oud een vogel is. Projecten, zoals de CES

(Constant Effort Site) en RAS (Retrapping Adults for Survival) bouwen onder andere op deze informatie om inzicht te verkrijgen in de demografie van vogelpopulaties.

Een praktijkvoorbeeld van het Vogelringstation. In augustus wordt een tuinfluiter gevangen waarbij de veren kakelvers zijn; de hand- en armpennen hebben gawe randen en zijn niet gesleten of gehavend. Het is niet aannemelijk dat deze veren een paar maanden geleden in Afrika geruid zijn, de trektocht terug naar Nederland en het volledige broedproces hebben doorstaan en in zulke conditie verkeren. Deze veren zijn vers gegroeid en deze vogel is dus dit jaar uit het ei gekomen.

Dan de hamvraag. Kunnen we dit ook constateren zonder de vogel in de hand te hebben? Het is natuurlijk niet eenvoudig te zien, maar de kwaliteit van veren is, als men goede optiek gebruikt en/of voldoende dichtbij staat, zichtbaar. Een van de duidelijkste soorten waarmee je kunt oefenen is de merel, met name het mannetje. Jonge mannetjes van de merel beginnen hun leven met een gespikkeld bruin kleed. Langzaam ruïen ze naar een kleed toe dat de kleur heeft van de vader. Ze kunnen net als de tuinfluiter en de roodborst niet meteen alles ruïen en zo ontstaat er een fraai contrast tussen de zwarte lichaams- en dekveren en de bruine, gesleten hand- en armpennen. Dit contrast wordt in de loop van de winter steeds duidelijker. In de loop van het broedseizoen ruïen de vogels het kleed opnieuw en zijn ze niet te onderscheiden van de volwassen vogels.

Geraadpleegde literatuur

Jenni, L., Winkler, R. 1994. Moulting and ageing of European Passerines. London, Academic Press Limited.

Jenni, L., Winkler, R. 1996. Terminology in molt and wing feathers: Use of descendant, ascendant and lesser coverts. *Auk* 113 (4) 968-969.

Ginn, H. B., Melville, D. S. 1983. Moulting in birds. Norwich, British trust for Ornithology.

Noordhuis, R. 1989. Patronen in slagpenrui: oecofysiologische aanpassingen. *Limosa*, 62 (1): 35-45.

Mededeling Vogelringstation het Gooi No. 23

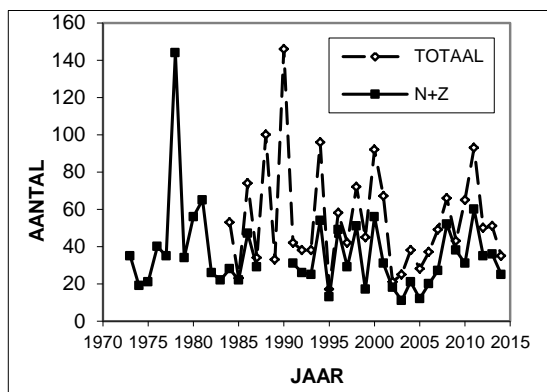
Tuinfluiter

Foto: Mark Eising

Het voorkomen van de tapuit in de westelijke Eempolders

Jan Mooij

De tapuit is in de Eempolders het duidelijkste voorbeeld van een doortrekker. Uiteraard zijn er veel soorten die op de trek voorkomen, maar het gaat daarbij bijna altijd om soorten die niet alleen als doortrekker maar ook als wintergast of zomergast (en dan meestal als broedvogel) voorkomen. De tapuit echter zien we bijna alleen in april-mei en in augustus-oktober. De Eempolders zijn niet geschikt als broedgebied en de winter wordt doorgebracht in Afrika. Het aantal broedvogels in Nederland is klein en gaat nog steeds achteruit.

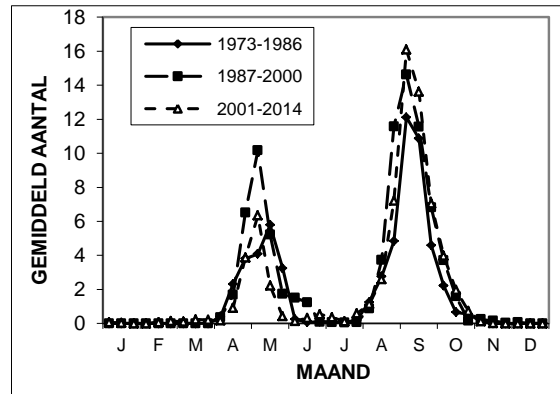

Figuur 1. Totaal aantal getelde tapuitten per jaar. De getrokken lijn geeft de aantallen zonder de Oosterveen, de stippellijn de totale aantallen.

In figuur 1 zien we het aantal waargenomen tapuitten per jaar. Er zijn grote verschillen tussen de jaren maar in grote lijnen lijkt er niets te veranderen. Het aantal trekkende vogels is sterk afhankelijk van het weer. De tapuit is vooral een nachttrekker en de vogels die wij zien, zijn waarschijnlijk de nacht ervoor neergestreken. Als een teldag valt na een goede treknacht zullen we veel tapuitten kunnen zien, in het omgekeerde geval zijn het er weinig. Dat verklaart dat er regelmatig opvallend grote aantallen worden waargenomen bij een telling. Het hoogste aantal bij één telling is 84 tapuitten in 1989. Dat is extreem, maar met name in het najaar zijn aantallen boven de twintig niet ongebruikelijk.

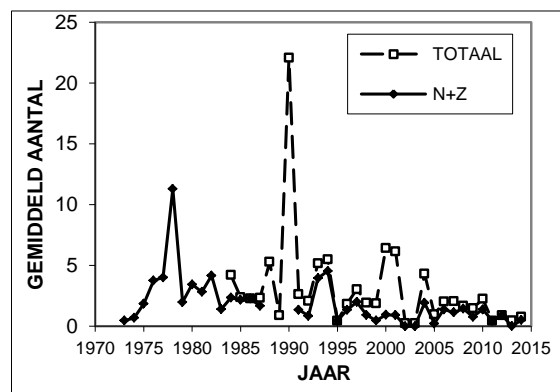
De presentie varieert tussen 15% en 40%, maar ook hier valt er geen trend te ontdekken.

De verdeling over het jaar (Figuur 2) vertoont keurig twee pieken. De piek in het voorjaar is wat lager dan die in het najaar. Op zich is dat niet opmerkelijk. Op de trek staan vogels bloot aan vele gevaren en er komen er daardoor veel minder terug dan er vertrokken zijn.

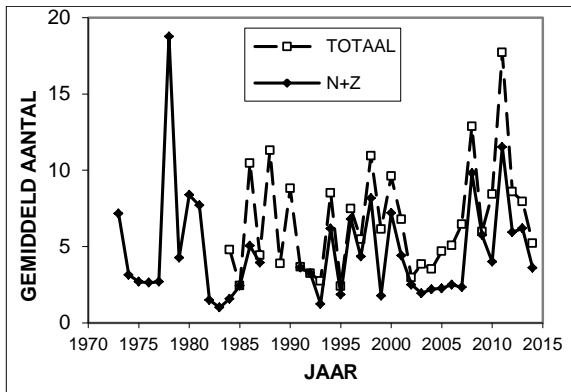
Figuur 2. Gemiddeld aantal tapuitten per decade voor drie periodes van dertien jaar.

Landelijke gegevens suggereren echter dat de totale aantallen in het voorjaar en najaar ongeveer gelijk zijn. Dat kan als de tapuit op de heenweg een wat andere route volgt dan op de terugweg. In de Eempolders is deze landelijke trend kennelijk niet terug te vinden.

Figuur 3. Gemiddeld aantal getelde tapuitten in het voorjaar (april-mei) per jaar. De getrokken lijn geeft de aantallen zonder de Oosterveen, de stippellijn de totale aantallen.

Als we kijken naar het gemiddelde aantal tapuitten per telling in het voorjaar (Figuur 3) dan zien we grote verschillen, maar er lijkt toch een dalende trend te bestaan. Deze trend blijkt niet significant te zijn (wat betekent dat de waarden zo sterk schommelen dat die trend ook door toeval veroorzaakt zou kunnen zijn) maar met name de laatste jaren zijn de aantallen toch wel erg laag. Als we kijken naar de aantallen in het najaar zien we een heel ander beeld. Er zijn weer grote variaties met een suggestie van een soort golfbeweging met een periode van ruim tien jaar.

Figuur 4. Gemiddeld aantal getelde tapuities in het najaar (augustus-oktober) per jaar. De getrokken lijn geeft de aantallen zonder de Oosterveen, de stippellijn de totale aantallen.

De aantallen hebben de neiging om toe te nemen, maar ook deze trend is niet significant. Alles bij elkaar lijkt de tapuut zich als doortrekker

Referenties

Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J., 2001. Algemene en schaarse Vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht

Lensink, R., 2002, Tapuut, *Oenanthe oenanthe*, p. 313 in LWVT/SOVON 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Schuyt & Co., Haarlem

in de Eempolders met name in het najaar goed te handhaven.

Tapuut

Foto: Wil Makkinje

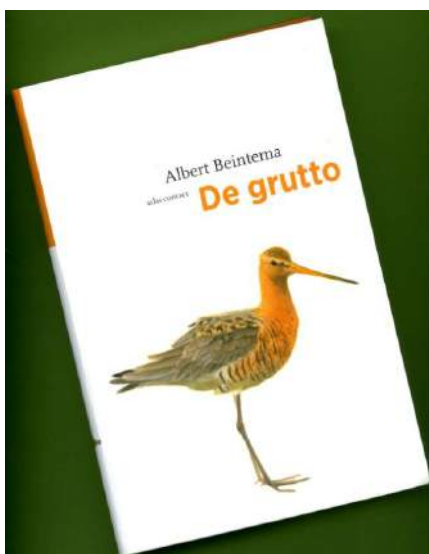
De sterke afname van de Nederlandse broedpopulatie zien we hier niet terug. We moeten daarom aannemen dat wij te maken hebben met vogels uit noordelijke streken waar de tapuut niet afgenomen is.

Onlangs verschenen

Dick A. Jonkers

De grutto

Met 'De grutto' is opnieuw een monografie toegevoegd aan de serie waarin al eerder De Kauw, De Gierzwaluw en De Rotgans zijn uitgebracht. Deze keer wordt de koning van de weidevogels - de grutto - in de schijnwerpers gezet. Dit alles in het kader van bescherming en beheer, vijftig jaar onderzoek en de intensivering van het weidebedrijf. Er wordt een portret geschetst van de grutto, waaronder over zijn voedsel, dat in het overwinteringsgebied in Afrika totaal verschillend is van dat in zijn broedgebied in Nederland. Door het hele boek heen worden eveneens allerlei personen en instellingen en organisaties opgevoerd die op de een of andere wijze bijgedragen aan het grutto-onderzoek, waardoor deze publicatie mogelijk is geworden. Het taalgebruik is plastisch, wat het lezen veraangenaamt. Er wordt aandacht geschonken aan gruttoboerderijen en het succes van plas-drassituaties. Wat ik mis is aandacht voor het fenomeen weidevogelbescherming, o.a. door het plaatsen van neststokken en nestbeschermers, waarmee zich heel wat personen of groepen bezighouden, al dan niet georganiseerd. Binnen de Vogelwerkgroep is dat geïnstitutionaliseerd in de Werkgroep weidevogelbescherming. Wie meer wil weten over onderzoek bij grutto's, in hun broed- en overwinteringsgebieden en onderzoekers, komt met dit vlot geschreven boek uitstekend aan zijn trekken.

Beintema, A. 2015. De grutto. Uitgeverij Atlas Contact. ISBN 978 90 450 29443. 270 blz. 16 kleurenfoto's. Prijs € 21,99. Verschijnt ook als e-book.

Kampina en het verhaal van de blauwe moerasgors

Beja Leenen

Verslag voorjaarsweekend

Het is 10.00 uur vrijdag 17 april. Ongeveer 30 dwaalgasten landen in Nivonhuis Morgenrood in het Brabantse Oisterwijk. Het prachtige natuur gebied Kampina ligt er nog rustig bij. Vredig, maar toch niet ongevaarlijk: verdroogde graspollen van vorig jaar zijn niet te vertrouwen, maar daarover later.

De natuur en bewoners van dit zeer gevarieerde gebied beleefden een spannend weekend. Nooit eerder zagen ze zo'n bijzondere groep dwaalgasten in hun habitat. Zo op het eerste gezicht leken ze veel op elkaar, groen, wat licht, soms wat donkergroen, maar toch ook een enkel felgroene met oranje banden, zelfs een lichtblauw, rood en oranje exemplaar viel bij nader inzien te bespeuren. Ja, een veelkleurige, moeilijk te determineren groep.

De meeste Kampina-bewoners trokken zich terug, op een enkele koe na, die wel nieuwsgierig werd, maar de rest besloot deze invasie van dwaalgasten te negeren. . . heel verstandig.

De dwaalgasten besloten zich in tweeën te splitsen en rond te dwalen met de klok mee, maar ook tegen de klok in en zo kwamen ze elkaar ook weer eens tegen om uit te wisselen wat zij hadden zien vliegen, zien zitten op takken en in topjes. Wat zij hoorden en vooral wat zij hoopten te zien.

Zo kwam het dat ze dat ene pad kozen waar het meeste te ontdekken was. Dat pad dat geen pad bleek; waarbij het water eerst nog zichtbaar, maar later ook onzichtbaar aanwezig bleek. Onverschrokken sprongen zij en moedig zakten hun schoenen wat dieper, maar het lukte. . . de meeste broeken en kuit en dijnen bleven droog. Behalve bij die ene dwaalgast die ervoor koos rechts te gaan! Ineens veranderde hij in een soort blauwe moerasgors, die hippend en fladderend

voortbewoog, waarbij hij zijn lenzen en kijker goed vasthield. Hij maakte steeds minder geluid, het hippen ging over in verre sprongen. Het liep goed af, een paar vrouwtjes dwaalgasten lokten hem terug naar het juiste pad. Zijn apparatuur was droog gebleven en aan het diner verscheen hij in een keurige cognackleurige broek van mooie snit met zwart gepoetste schoenen. de HEMA in Oisterwijk had uitverkoop!!

De vrijwilligers van het Nivon huis hadden vol liefde gekookt en dus werd de afwas enthousiast gedaan, maar waar waren de meeste mannen toen? Die bleken zich te beraden op de soortenlijst en vinkten en telden de score van die dag. Het werd donker die vrijdagavond in de Kampina. De dwaalgasten bleven moe en voldaan binnen, waar ze werden bezig gehouden door een hele enthousiaste boswachter die ononderbroken bijna 120 minuten lang vertelde over historie en beleid van nu en toekomst van zijn werkgebied. Over de Huisvennen de potstalmethode in 1300. . . of heb ik niet goed geluisterd? Heel interessant, maar ook heel veel. Ze geloofden hun oren niet en durfden eigenlijk niet nog meer vragen te stellen, want bij een enkeling vielen de ogen dicht, behalve bij de vogeldia's. Zo keerde de rust terug in Morgenrood.

Dat was maar één dag; er volgden er nog twee: dagen vol zon en veel plezier en in een sfeer die fijn, open en gezellig was, met prachtige waarnemingen: van een vlucht regenwulpen tot blauwborsten, van zingende geelgorzen tot grasmusen, van boomvalken (die helaas wat klein waren vond iemand) tot haviken met en zonder prooi. Van zwartkoppen tot fitissen/tjiftjaffen en een meerkoet die een pootje gebruikte als roeispaan, van gekraagde roodstaarten, die ook van anderen herkend wilden worden. Heel soms leek de

moerasgors weer een afwijkende beweging te maken, voor de mooiste foto aan de waterkant, want sigaren fotografeer je van onderaf. . .

De derde dag brak aan: een dag vol 'BEF'. Direct na 200 meter, die zwarte lijster boven in die berk, afwijkend gedrag, dat wel, maar toch, het was echt waar! De wulpen zongen in de verte, de blauwborst begreep dat de groep wilde passeren en ging opzij. De nog juveniele gele kwik had wel een vreemd zwart borststipje, maar liet zich lang bekijken. De zwartkoppen bleven zich opdringen dus dan maar lager kijken, naar de zandbij met honingklompjes. Ook die koekoek die op bestelling aan kwam vliegen en in de boom bleef wachten tot ze genoeg van hem hadden. . . want die andere vier befljsters zaten er toch ook nog. Die gedroegen zich gelukkig wel zoals het in de boekjes staat, vooral op de grond.

Een zeer geslaagd weekend in een prima Nivon-huis, dat geheel gerund wordt door vrijwilligers! Met korte ontspannen toespraakjes van Wouter die het wel jammer vond dat de dekbedden niet

op een speciale manier moesten worden opgevouwen. De excursieleiders waren geweldig; zoveel informatie, ze hoorden en zagen alles. Het meeste klopte, behalve. . . Bij navraag bleek toch: het vrouwtje oranjetip is niet groter is dan het mannetje, eigenlijk gewoon even groot en ook heel mooi, gelukkig.

Nog even afkicken op een terras; Brabantse lentebiertjes en lente-cappuccino met of zonder appelstrudel. Het kon niet meer stuk. Onze chauffeur startte de auto en verzuchtte: 'ik ben totaal bef'!

De dwaalgasten trokken zich terug naar hun Gooische habitat, helemaal voldaan en tevreden. De rust keerde definitief weer in de Kampina!

Toen was het maandag 20 april: de foto's komen binnen en ja hoor, die afwasfoto! Het klopt (hoewel... helemaal rechts, die grijze trui: daar staat wel een man met zijn ellebogen in het sop, is dat niet diezelfde die zo mooi gitaar speelde?).

Foto's: Poul Hulzink

Baardmannetjes op de tv

Ton van den Oudenalder

Baardmannetjes zijn bijzonder leuke kleine vogeltjes die je maar moeilijk kunt ontdekken. Het blijkt dat er twee soorten baardmannetjes bestaan. De vogeltjes en twee vreemde vogels. De vreemde vogels zijn twee vogelaars met een baard, vandaar de naam baardmannetjes, beter bekend als Hans Dorrestijn en Nico de Haan.

Opname voor het programma

Foto: Ton v.d. Oudenalder

Deze zomer zijn beide heren weer wekelijks in een natuurgebied te vinden op zoek naar bijzondere en gewone vogels. Van deze speurtochten heeft omroep Max een serie tv-programma's gemaakt.

Vanaf vrijdag 24 juli om 21.15 uur zijn de afleveringen wekelijks te zien op NPO 2.

De bebaarde presentatoren richten hun verrekijkers net als vorig jaar weer op prachtige Nederlandse natuurgebieden. Zo hoopt Hans dit jaar bij de Grebbeberg een kneu tegen te komen. Ook bezoeken Nico en Hans Nationaal Park de Hoge Veluwe, alwaar Hans een appelvink hoopt te spotten. Verder gaan de heren op diervriendelijke vogeljacht nabij de Nieuwkoopse Plassen op zoek naar de blauwborst. Tijdens het vogelen in de Groene Jonker mocht ik naast vele bijzondere vogels ook Hans Dorrestijn aan het werk zien tijdens de opnamen voor dit programma. Dus ook de Groene Jonker zal dit jaar in een aflevering aan de beurt komen.

Nico weet alles van de natuur, Hans weet meer van tekst en humor, maar ze delen een passie voor de natuur en hebben elkaar daarin gevonden. Het programma is een mix van informatie over de natuur, gedichten en verhalen die daarmee te maken hebben en veel humor.

De serie van zes afleveringen van de Baardmannetjes wordt elke week op vrijdag om 21.15 uur uitgezonden op NPO 2.

Veel kijkplezier.

Excursie Deelerwoud en IJssel-uiterwaarden (verslag)

Om zeven uur vertrokken we op 3 mei vanuit Bussum met twee auto's en zes deelnemers, inclusief excursieleider Arnold Top. Slechts een klein gezelschap was hiervoor vroeg opgestaan. Waarschijnlijk was men afgeschrokken door de (onterechte) aankondiging van een echte regendag, of er werd misschien al ingepakt voor de Lesbos-reis... De thuisblijvers hebben een prachtige dag gemist. Met heel veel vogels! Tot drie uur bleef het droog en kwam de zon regelmatig tevoorschijn.

Jos Harmes

Het Deelerwoud is een Veluws natuurgebied, grenzend oostelijk aan de Hoge Veluwe. Nadat we de A1 hadden verlaten zagen we al snel wat een prachtig gebied we zouden bezoeken. Toen we in de buurt van de bestemming aankwamen stopte Arnold plotseling zijn auto; op de bosweg lag een aangereden jong wild zwijn. Arnold's vriendin Dora, bewoonster van het gebied, pakte het beestje op en legde het achterin de auto.

Het slachtoffer werd afgeleverd bij een wat afgelegen huis in het bos, bij iemand die aangereden dieren prepareert om ze later op te zetten. Deze zogenaamde frisling is diezelfde middag nog ontleed en de huid werd geprepareerd. Dat was al een bijzonder begin van onze excursie !

Aangekomen bij de ingang van het Deelerwoud bleek direct al wat ons te wachten stond: enorm veel vogelzang. We deden ons best om onder leiding van Arnold de zang van de verschillende vogelsoorten te onderscheiden. Gelukkig kregen wij ook de meeste vogels te zien, waaronder ook aardig wat soorten die ik niet vaak, of helemaal nog niet, had waargenomen. Zoals de bonte vliegenvanger, fluitier, tuinfluitier, boompieper, boomleeuwerik en goudhaan. Verder de gekraagde roodstaart, zwartkop, roodborsttapuit en de grote lijster. Ook de koekoek liet zich vaak horen. We namen ook twee soorten waar die in dit gebied speciaal voorkomen: de raaf en de geelgors. Deze laatste konden we heel rustig bekijken en beluisteren. Prachtig met de zon erop!

Na onze koffiepauze hadden we een ontmoeting met een Schotse Hooglander, die van ver kwam aanlopen. Hij kruiste ons pad om bij een lager gelegen plas te gaan drinken. Aan het spoor te zien een dagelijkse gewoonte voor deze diersoort. Het Deelerwoud is ook bekend om zijn reeën, damherten en ander wild, maar afgezien van wat bewegingen aan de bosrand hebben we die niet echt waargenomen. Mooi was zeker wel de overvliegende sperwer en een rode wouw. Die laatste vonden we heel bijzonder.

Na het Deelerwoud reden we via een mooie route binnendoor naar de uiterwaarden van de IJssel. Op twee plaatsen zijn we gestopt en hebben een stuk gelopen op de dijk. Vandaar richtten we onze kijkers op de vogels. Op een strandje in de rivier zagen we de volgende soorten: witgatje, bosruiter, groenpootruiter en wulp. Op de tweede plek, niet ver ten zuiden van de A1, deden we nog een paar laatste mooie waarnemingen: kleine plevier, veldleeuwerik en de gele kwikstaart. Van de laatste was een aantal exemplaren te bewonderen.

Tegen 15.00 uur kwamen dan de aangekondigde druppels. In totaal zagen we die dag 69 soorten. Wij vonden het een prachtig resultaat. De bezochte gebieden waren zeer de moeite waard.

Namens de deelnemers kan ik iedereen aanraden om een volgende keer met Arnold het Deelerwoud en de IJssel te bezoeken. Wij hebben genoten!

Horen en zien

Ton van den Oudenalder

Verslag excursie Horsterwold 14 mei 2015

Vanmorgen was het vroeg dag. De wekker ging al om iets voor half vijf. Niet alleen mijn wekker, maar ook die van zeven andere geïnteresseerde leden.

Met acht personen reden we naar het Horsterwold in de Flevopolder. Een groot bos in de polder klinkt niet erg uitnodigend. Rechte rijen vooral jonge bomen flitste het door mijn hoofd. Maar dat bleek niet helemaal waar. De bomen zijn zo jong niet meer en de rechte rijen zijn slechts hier en daar terug te vinden. Waterpartijen wisselen open stukken af. De begroeiing bestaat naast bomen uit allerlei struiken. Prachtige gemengde bospercelen en veel wild. En natuurlijk heel veel vogels.

Om met het wild te beginnen. Konikpaarden, reeën, damherten, spitsmuizen, hazen en konijnen en nog een handje vol 'wilde' zoogdieren die we niet zagen, zoals marters, damherten, runderen, bevers (wel de sporen gezien). En dan de vogels, we kwamen ogen en vooral oren te kort. Ruim 50 soorten hebben we gezien of gehoord. Door het blad aan de bomen moesten we het vooral van de oren hebben. Goed luisteren was het credo. Gelukkig waren onze beide gidsen voor deze excursie - Frank van de Weijer en Huub Casander - daar erg bedreven in

en zij hielpen ons om de soorten te onderscheiden. Regelmatig werd de vogelzang afgewisseld met zinnen als: *Let op dat trillertje, gebruik dit ezelsbruggetje, nee, deze klinkt wat harder en spontaner.* Warempel, langzaam viel het muntje bij ons en konden we wat soorten onderscheiden.

Het werd een hele lijst met soorten die we zagen: groenling, matkop, zwartkop, glanskop, staartmees, zanglijster, lepelaar, grasmus, tjtjtjaf, fitis, tuinfluiter, raaf, grote lijster en kraakeend. Van de kneu een hard werkend paartje. Ook dodaars, putter en heggenmus. Volgens Frank zagen we daarvan kilo's. Verder prijken op de lijst diverse ganzen, grote zilverreiger, gaaïen, boompieper, koekoek man en vrouw en de zomertortel. Wat we niet zagen, maar wel hoorden waren de wielewaal, de appelvink en de bosrietzanger. Het was een prachtige excursie in een mooi natuurgebied dat helaas voor velen nog onbekend terrein is. Voordeel daarvan is dat het een erg rustig gebied is.

Huub en Frank bedankt voor jullie begeleiding en wijze lessen. Ook die over de planten, bomen en struiken. Aan allen die verhinderd waren of zich nog een keertje hebben omgedraaid: jullie hebben wat gemist. Er komen nog meer excursies, dus nieuwe kansen.

Excursie Bargerveen: wielewaal als ouverture

Wobbe Kijlstra

Waar wordt je 's ochtends als je om 06.45 uur uit je auto stapt verwelkomd door een wielewaal, gedurende de dag een aantal keren in de maling genomen door een spotvogel, hebben vele koekoeken zich verzameld om de boom- en graspiepers aan het werk te zetten en hebben de geoorde futen en masse de plassen geconfisceerd.

Foto: Dick Jonkers

Juist, het Bargerveen, een natuurgebied van Staatsbosbeheer in de gemeente Emmen, provincie Drenthe. Het is 2000 hectare groot en bestaat grotendeels uit hoogveen. Het is het laatste restant van enige omvang in Nederland van het vroegere Bourtangermoeras, waarvan de oorspronkelijke grootte geschat wordt op 160.000 ha. Samen met het deel in Duitsland besloeg het 300.000 ha.

In 1992 werd de verving beëindigd en kwam het gebied in handen van Staatsbosbeheer. Het beheer van het natuurreservaat is erop gericht om, waar het mogelijk is, weer levend hoogveen te laten ontstaan. Levend hoogveen wil zeggen dat er veenvorming plaatsvindt door de groei van veenmos. Hierdoor komt het mozaïek van ruggen en slenken opnieuw tot stand. En dit levert niet alleen bijzondere vogels maar ook planten, insecten en amfibieën op.

Zaterdag 27 juni konden 7 leden van de vogelwerkgroep de verleiding niet weerstaan. De wielewaal was op zijn post en begroette ons met

een luid dudeljoo. Al snel volgden vele andere soorten. Een greep uit de vogelsoorten die beginnen met een 'g': grasmus, gekraagde roodstaart, geelgors, groenling, gierzwaluw, grauwe gans, gele kwik, geoorde fuut en natuurlijk de grauwe klauwier. Het is de soort waar het Bargerveen bekend om staat. Een paartje klauwier, man met rups in de snavel, vrouw met veenpluis op het hek, even overleg wie het eerst naar het nest zou gaan. Man voorop, vrouw er achter

aan en weg waren ze.

De geoorde futen hadden sommige plassen in beslag genomen. Niet een of twee maar wel acht geoorde futen op een plas en sommige met jongen. Het kon niet op. In het begin van de middag brak de zon door, verschenen de libelles en welhaast op commando de boomvalken. Het leek wel een beetje overdaad schaadte. Ook hier niet één maar drie jagende boomvalken. Ons groepje moet een grappig gezicht zijn geweest, toen we verschillende kanten opkeken en allemaal 'boomalk' riepen.

Op de terugweg kwamen we nog een aantal steltlopers tegen, die het pallet compleet maakte. Natuurlijk hebben we het plaatselijke terras aangedaan (appelgebak hadden we wel verdiend) en op de reis terug naar het Gooi werden we geëscorteerd door de motorrijders die naar de TT waren geweest.

Het Bargerveen is zonder meer een bezoek waard.

Vogelreis naar ΛΕΣΒΟΣ

Evert Constandse, Bertus van den Brink en Bert Roelofs

Van 6 tot 13 mei zijn we alweer voor de derde keer naar Lesbos geweest. Voor vogelaars is deze bestemming een must, waardoor er zich maar liefst 48 deelnemers hadden ingeschreven. Het maximale aantal, omdat er niet meer in de bus konden die ons 's nachts tussen half twee en vier uur naar Düsseldorf bracht, vanwaar we naar Mytilini vlogen.

De reis verliep vlot en rond elf uur lokale tijd zouden we onze busjes in ontvangst nemen. Zouden.... want de door ons gereserveerde busjes stonden er niet. Op zo'n eiland kun je wel gelijk hebben, maar het ook krijgen is een heel ander verhaal. Na het nodige gehakketak, reparaties, en ook nog wat pech onderweg hebben we uiteindelijk in vier personenauto's, twee minibusjes en nog vijf kleine busjes onze excursies gemaakt.

Gelukkig kon iedereen begrip opbrengen voor deze verrassende wijziging in het rijdschema; voor de Grieken is het ook allemaal niet zo gemakkelijk. We hadden gedetailleerde informatie voorbereid over meer dan tien verschillende excursies en daardoor konden we genieten van de natuur en vogels in de ruige heuvellandschappen, wetlands, kuststroken en bosgebieden. Ook dit keer was de kuifleeuwerik weer de eerste vogel die zich mooi liet zien.

De eerste dag waren we rond een uur in Hotel Panorama in Petra.

Uiteraard na onderweg even een stop gemaakt te hebben bij het plekje met de dwergooruilen; ze zaten er nog! Bij aankomst geen

verrassingen; een prima hotel, mooi gelegen vlak bij zee, en goed gerund door de gebroeders Moisis. Natuurlijk wel onder scherp toezicht van oma Moisis (oorspronkelijk Australische), terwijl opa Moisis er voor

zorgde dat de rozen er prachtig bijstonden.

We kwamen voor de vogels. Sommigen wilden wat rusten na de nachtelijke reis, maar de meesten trokken er meteen op uit de omgeving te verkennen. Een pittig opwarmertje, want het was behoorlijk klimmen en ruim dertig graden. De waarnemingen waren veelbelovend; ortolanen, klauwieren; gorzen, raven, helaas nog geen blauwe rotslijster, maar wel de nodige roofvogels.

De volgende dag verspreidden we ons over het eiland. Elk busje koos zijn eigen route. Vooral de avontuurlijke tochten over stenige paadjes door vrijwel ongerepte landschappen maakten grote indruk.

's Avonds terug in het hotel had ieder busje enthousiaste verhalen over de vele waarnemingen. Zo ging dat zes dagen achter elkaar.

In totaal zijn er zeker 170 soorten gespot; de meest bijzondere? In de heuvels de Aziatische steenpatrijs, de Aziatische roodborsttapuit en - in grote aantallen - alle soorten klauwieren. In de bossen de Europese kanarie, de Turkse boomklever. Op de wetlands een ouderpaar grielen met kuikens, de rosse waaierstaart, de sporenkievit en het klein waterhoen. Tegen een steile rotswand (hoe vind je ze!?) een nest met slechtvalken. Langs de kuststrook de Audouins meeuw en de Yelkouan stormvogel en op een eilandje de Eleonora valk. Dit alles in een

prachtige natuur te

kunnen ervaren, maakt dit soort reizen uniek. Je moet het hebben meegemaakt.

Een heel bizarre ervaring, die grote indruk op iedereen maakte, bestond overigens uit de grote aantallen zwemvesten en lek geprikte rubbervlotten die we langs de kust aantreffen; huiveringwekkende getuigenissen van het vluchtelingenprobleem.

Wat heeft deze Lesbosreis ons gebracht? De meest ervaren vogelaars hebben toch weer eerste waarnemingen ('lifers')

gedaan, terwijl de 'beginners' een schat aan ervaring hebben opgedaan. De chauffeurs betoonden zich soms ware terreinrijders; dank zij hun stuurmanskunst crosten we door 'ondoorwaadbare' plaatsen en kwamen we op vrijwel onbereikbare plekken. Chauffeurs, bedankt! De fotografen hadden dit jaar nog langere lenzen en nog meer pixels, en het resultaat daarvan zien we op de DVD die we tijdens de reünie in oktober of november krijgen. Het weer was mooi, en de stemming goed. Wat wil je nog meer?

Allereerst danken we onze penningmeester die alle betalingen en administratieve verwerking heeft verzorgd. Verder danken we alle deelnemers voor hun enthousiasme en medewerking: de betrokkenheid van hen bepaalt het succes van zo'n reis. Als Commissie Buitenland gaan we daarom graag door met het organiseren van de bestemming voor 2016. Kom op de reünie; je krijgt daar het complete verslag met dvd en je hoort dan ook waar de volgende reis naartoe gaat.

Foto's: van de schrijvers

Fuut en hermelijn, een spannende confrontatie

Riny & Gerry Kluvers

Een van de gebieden waar we regelmatig naar toe gaan is Eemland. Zo ook op 2 mei. In de buurt van het haventje op de Buitenvaart in Eemnes hadden futen een nest gebouwd. We hoopten een mooie balts of paring van de futen te kunnen fotograferen. Aangekomen bij het nest legde een van ons meteen de camera aan om een filmpje te schieten. Op het moment dat die aan stond, zagen we geheel uit het niets een roofdiertje te voorschijn komen uit de struiken boven het nest van de futen 'Zie je het, zie je het', riep Riny opgewonden. 'Ja, ja, ik heb hem', reageerde ik volkomen verrast. De beelden spreken voor zich waarom we zo enthousiast waren.

Thuis bekeken we ons filmpje en zagen, dat 'het' een zwart puntje aan de staart had. Een hermelijn was op jacht en loerde op de futen of op de

eieren ervan. Wat een schitterend en onverwacht schouwspel. Zoals Dirk Prop schreef op de website: 'Het zien van een ontmoeting tussen een fuut en een hermelijn is een grote zeldzaamheid, maar om dit ook nog te kunnen filmen is buitengewoon'. Wat een gelukstreffer! Van zo'n ontmoeting, kun je alleen maar dromen.

Het mannetje van de hermelijn gaat tijdens de paartijd - die in mei en juni valt - zwerven. Dit is dus een goede tijd voor een bijzondere ontmoeting in de natuur met dit prachtig roofdiertje. De beelden zijn afkomstig van de video.

Het toeval wilde ook nog, dat we nog geen uur daarvoor in de buurt van de plas een wezel zagen. Deze was echter zo rap, dat niets op beeld vastgelegd kon worden. We zien zowel de hermelijn als de wezel zelden.

1

2

3

4

Wijzigingen ledenregister

Nieuwe leden

Allema A.	6524JH Nijmegen	Lange E. de	1221AW Hilversum
Bakker	3761CW Soest	Lawson A.	1251VL Laren
Beemt A. van de	1223HX Hilversum	Louwers E.	1412AM Naarden
Bekema T.	1403XS Bussum	Mauve M.	1404DC Bussum
Berg L. van de	1213AD Hilversum	Meijer A.	2332HX Hilversum
Berge B. ten	1394NB Nederhorst Den Berg	Melsert S.	1223GG Hilversum
Berghorst Y.	1251KL Laren	Mohede B.	1411TM Naarden
Bodisco Massink F.	1383HT Weesp	Molenaar C.	1852ES Heiloo
Brouwers E.	3761AD Soest	Munster M. van	1311PX Almere
Colijn L.	1223CA Hilversum	Munster P. van	1311PX Almere
Dekker J.	3761AW Soest	Oskamp J.	3743AZ Baarn
Dool J.	1217NV Hilversum	Portengen B.	1251XN Laren
Ezendam A.	1215SL Hilversum	Resing H.	1213XR Hilversum
Ezendam E.	1215SL Hilversum	Romkes E.	1412JW Naarden
Galesloot T.	1216AW Hilversum	Romkes M.	1412JW Naarden
Hemmes A.	1261HN Blaricum	Schoeman-Van Rijn W.	1261VS Blaricum
Herbert H.	1231AL Loosdrecht	Schwering J.	1402HD Bussum
Herbert J.	1231AL Loosdrecht	Senden M.	1217JN Hilversum
Hoed M. de	1241AX Kortenhoef	Sipkes H.	3584GB Utrecht
Hogenbirk D.	1218AZ Hilversum	Slooff H.	1222VA Hilversum
Hogenbirk J.	1218AZ Hilversum	Smit W.	3742GB Hilversum
Hogeweg E.	1272GH Huizen	Taylor P.	1025RT Amsterdam
Hoogerbrugge G.	3632VD Loenen Aan De Vecht	Voor J. ter	1213LL Hilversum
Houwaard C.	1261XK Blaricum	Weemers J.	1217AN Hilversum
Lagerweij G.	1381NA Weesp	Westhoff H.	1411GB Naarden
Lagerweij G.	1381NA Weesp		

Het aantal nieuwe leden is fors toegenomen, omdat de niet-leden van de cursusgroep vogelherkenning een gratis lidmaatschap voor één jaar aangeboden hebben gekregen.

Geroyeerde leden

Bleekemolen J.M.C.	3755DJ Eemnes	Muijzenberg B.L. van den	1412EG Naarden
Kamphuis M.	1222HP Hilversum	Oosterman M.	3741AK Baarn
Kimmel J.	3621RA Breukelen	Rebel H.	1271BL Huizen
Lentz J.	3741BN Baarn	Rennes H. van	1402WN Bussum
Meinen E.H.J.	1216KA Hilversum		

Omdat deze leden, ondanks een herinneringsbrief de contributie niet hebben betaald, zijn deze helaas geroyeerd.

Opgezegde leden

Torsing H.J.G.	1241VV Kortenhoef
----------------	-------------------

Jonge kerkuiltjes geringd

De redactie ontving van Mia Kraal onderstaand knipsel uit de Soester Courant.

Ook schreef Mia dat men tot haar spijt is teruggekomen op de beslissing om de veldleeuweriken op de voormalige vliegbasis Soesterberg te beschermen (zie het bericht in het aprilnummer).

Twee kerkuiltjes wachten tot ze de ring met het unieke herkenningsnummer aan hun pootje krijgen.

24-6-15 Soester Courant

Foto: Peter van der Wijst

IVN ringt twee jonge steenuilen

SOEST - De uilenwerkgroep van IVN Eemland heeft op woensdag 17 juni twee steenuiltjes geringd in Soest. Op zaterdag 20 juni zijn twee kerkuiltjes geringd. Peter van der Wijst van de uilenwerkgroep: "Op deze lokatie hebben we elk jaar wel een aantal uilskuikens die geringd worden." Een derde jong lag dood onder de kast. Het is waarschijnlijk uit het nest gevallen.

Op de foto zie je de twee kerkuilen liggen op de tafel waar de ringer aan het werk is. Van elk jong wordt de vleugellengte gemeten en de vogel wordt gewogen. Aan de hand van die gegevens kan bepaald worden hoe oud het jong is.

Verder wordt er geprobeerd vast te stellen of het mannetje of vrouwtje is maar dat is lastig te zien. Dan wordt de ring om het pootje aangebracht. Iedere ring heeft een uniek nummer dat samen met de gegevens van de vogel wordt doorgegeven aan het ringstation in Arnhem. Wordt de vogel op een gegeven moment ergens gevonden of teruggevangen, dan kan aan de hand van de ring worden gezien hoe oud de vogel is. Dat is belangrijke informatie voor de wetenschap." Van der Wijst vertelt niet waar de uiltjes zijn aangetroffen. "Iedereen

heeft de berichten gelezen over jonge roofvogels en uilen die uit nesten worden gehaald, van een valse ring worden voorzien en vervolgens verkocht via internet. We willen voorkomen dat dat hier gebeurt."

Foto: Peter van der Wijst

Uit de Soester Courant 24 juni 2015

Ontvangen literatuur

Samenstelling: Paul Keuning

Een persoonlijk gekleurde selectie uit de vogeltijdschriften

Een duik in de tijdschriften:

Opmerkelijk dat in twee tijdschriften melding wordt gemaakt van positieve ontwikkelingen in de reproductie van de grutto's. Eerst meldt Mark Kuiper in 'Tussen Duin & Dijk', het gezamenlijke blad van de vogelwerkgroepen in Noord-Holland, gunstige ontwikkelingen in polder de Ronde Hoep. En de Kruisbek schrijven Leo Kramer en Arjan van Duijvenboden dat er sinds het plasdras zetten van percelen in de Lopikerwaard een luxe bed&breakfast is ontstaan voor de grutto's. Deze all inclusive-voorziening leidt direct tot een lichte vooruitgang in het aantal gruttonesten en bijna een verviervoudiging van het aantal territoria van de tureluur. Dat aantal sprong van 22 in 2009 naar 79 in 2013.

Gruttobeheer in Amstelland (Mark Kuiper)

Na alle rampverhalen over de vogelstand in de uitgestrekte, mechanisch bewerkte weidegebieden, volgt hier het succesverhaal over de grutto's in de Ronde Hoep, gelegen in het Amstelland onder Amsterdam. Met de grutto die feitelijk als signaalvogel fungeert voor hoe wij ons land beheren, ging het tot tien jaar geleden ook hier ronduit slecht. Wat heeft het tij doen keren?

Eerste even de voorgeschiedenis: de jaren zeventig.

Het land was nog niet verkaveld. Op lange, smalle weilandjes nestelde hier zonder georganiseerde bescherming door vogelliefhebbers een populatie van zo'n 250 paar grutto's. De landjes waren zo nat dat maaien pas na half juni mogelijk was. Deze vogeltellingen werden toen uitgevoerd om een feitelijk wapen te hebben in het protest tegen de verstoring van het rustige weidegebied door de aan te leggen A-9.

Pas in de jaren negentig is actief gekeken hoe de grutto's hun eieren veilig konden uitbroeden zonder vermalen te worden door de grasmaaiers en hooischudders. Er werd een nestbeschermer geplaatst, een metalen kooiconstructie over het nest. Gevolg was dat, als een boer mee wilde werken aan vogelvriendelijk beheer, hij met zijn maaimachine moest manoeuvreren rond tientallen gekooide grutto-, tureluur- en slobeendenesten. Dat stuitte op praktische bezwaren en steeds minder boeren namen die moeite. Wat ook in het nadeel werkte voor de vogels, was dat het grondwaterpeil verlaagd werd. Prima voor de

boeren, die nu eerder met maaien konden beginnen, onoverkomelijk voor de vogels die met hun lange snavel onder het oppervlak emelten, en andere in de grond levende diertjes zochten. Door de verkaveling raakten de weidevogels nog meer in het nadeel. Boeren konden nu grotere stukken weiland in één keer maaien. Vul maar in wat dat voor gevolgen heeft voor de pullen van kieviten, tureluurs en grutto's. Weinig pullen bereikten het 'vliegvlugge' stadium.

Wat veranderde er dan de afgelopen tien jaar, waardoor het nu opeens beter gaat? Het middendeel van de polder is laag gelegen. De landjes zijn daar lastig machinaal te bewerken, want ze zijn in de eerste plaats nat, daarbij vrij smal, en ook liggen ze het verst van de dijk en de boerderijen. Allemaal redenen waarom daar pas laat in het voorjaar gemaaid wordt. Het centrale deel van de Ronde Hoep werd daarom tien jaar geleden uitgeroepen tot reservaat, het was agrarisch toch al minder interessant. Een twintigtal boeren met smalle, natte stukjes weiland, direct grenzend aan dit natte land, gingen ertoe over om ook hier pas na half juni te maaien. Zo ontstond 230ha aaneengesloten 'kuikenland'. Het broedsucces van de grutto's steeg hier van 57 pullen in 2005 naar 211 in 2014. Het nieuwe Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) maakte het na 2010 ook nog eens aantrekkelijk voor de boeren om mee te werken aan dit uitgestelde maaien.

Dieper in het plasdras . . . uit 'de Kruisbek' april 2015 (Leo Kramer en Arjan van Duijvenboden)

Het onder water zetten van percelen om vogels rust en voedsel te bieden is een zeer ingrijpende en dure vorm van weidevogelbeheer. Toch gebeurt het in de Lopikerwaard. In 2009 begon

het met twee plasdras landjes, in 2013 waren het er al twaalf percelen.

Wat waren de gevolgen van het jaarlijks op 15 februari onder water zetten van de weilanden?

Allereerst vinden allerlei weidevogels op doortrek hier een soortenrijke gedekte tafel. De grutto's komen meestal als eersten aan, soms wel met duizend tegelijk. De andere steltlopers op doortrek laten niet lang op zich wachten, Kieviten, witgatjes, alle ruitersoorten inclusief de tureluur, pikken graag een snaveltje mee van deze all inclusive aanbieding. Ook nieuwe soorten als de kleine, de goud- en de bontbekplevier en zelfs kemphanen doen op doorreis deze landjes aan. Dat extra maaltje komt goed van pas als je onderweg bent, maar is zo'n plasdras gebied wel

geschikt om te broeden? Nee, niet direct. Maar als er in de directe omgeving droog gelegen stukjes grasland zijn, waar ook rust heerst, en eventueel ook wat dekking voor de tureluur, dan is aan de wensen van grutto en tureluur voldaan. Graadmeter in de Lopikerwaard is het aantal bezette territoria. Vergelijken we 2009 met 2013, dan is de grutto met een gestegen aantal bezette territoria van 50 naar 57 iets vooruitgegaan, de tureluur maakte een spectaculaire sprong van 22 naar 79 territoria! Twee voorbeeldige, positieve gruttoverhalen.

Wat stond er nog meer aan interessante artikelen in de vogelbladen?

Het aanbod was niet groot; blijkbaar leeft men al toe naar de zomervakantie.
 Tussen **Duin en Dijk** jrg. 14 (2) Orgaan van de samenwerkende vogelgroepen in Noord-Holland. Antje Ehrenburg constateert dat 'de duinen van Zuid-Kennemerland nog steeds bijzonder' in trek zijn bij vele vogelsoorten, waaronder verschillende soorten van de Rode Lijst. Waarom bijvoorbeeld de tapuit en de grauwe klauwier niet meer tot de broedvogels horen in de Kennemerduinen heeft te maken met veroudering van het bos, minder konijnen, waardoor kort gehouden grasveldjes ontbreken, klimaatverandering en minder grote insecten. Als er al weinig van een soort zijn in dit gebied, dan wordt de partnerkeuze ook lastig. Lees vooral het nieuw verschenen boek 'Vrije vogels van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer', geschreven voor een breed natuurminnend publiek.
Dutch Birding jrg. 37 (2) 2015 Tijdschrift over palearctische vogels. E.B. Ebels *et al.* 'Spaanse mussen in Nederland '97-2014', M. Grusso & R. Paddeu 'Russische toendraslechtvalk', *hoort Siberië ook tot de gematigde klimaatzone?* H. A. Díaz en V. Bretagnolle 'Stormvogeltje

en het witbuikstormvogeltje', M. I Habid 'Roodbuikzandhoenders', J. Hering *et al.* 'Namaqua duifjes in Egypte', E.B. Ebels 'Kleine torenvalk op de Hoge Veluwe'.
De Kruisbek jrg. 58 (20) april 2015 Vogelwacht Utrecht T. Vernooij 'Gemeente Utrecht verwelkomt slechtvalk'. Nestkast in het stationsgebied op het nieuwe stadskantoor lijkt succesvol.
Landschap Noord-Holland jrg. 42 (2) *Geen specifiek vogelnieuws dit keer*
Vogels jrg 195 (2) 2015 Lente Vogelbescherming Nederland R. van Beusekom 'Een upgrade van tapuitenland', actieplan bedreigde vogels, daar hoort de tapuit zeker bij! Erik van Ommen 'Erik en het grote reigerparadijs', om te smullen zo mooi.
Onze Waard jrg. 45 (1) Voorjaar 2015 Natuur- en vogelwacht 'De Alblasserwaard' A. Kooij 'Ringgen', over wat er allemaal komt kijken om vogels te gaan ringen, je moet wat over hebben voor je hobby. R. Meijer 'Kerkuilrecords', in 2014 3x zoveel jongen als in 2010!

Grutto

Peter van den Bos

Programma

De lezingen en de contactavonden worden gehouden in de Infoschuur 't Gooi, Naarderweg 103, 1217 GL Hilversum (bij de natuurbrug).

Aan de excursies kan worden deelgenomen door alle leden, zonder aanmelding vooraf.

Veranderingen worden aangegeven op de website en via de digitale nieuwsbrief.

Check vooraf de website AUB!

Het programma op de website is leidend ten opzichte van onderstaand programma.

Zaterdag 15 augustus, Tiengemeten o.l.v. Dick Jonkers.

We vertrekken om 8.00 uur vanaf NS-station Bussum Zuid. Om 10.00 uur varen we over met de veerpont uit Nieuwendijk. Op het eiland aangekomen maken we een rondwandeling. Deze keer gaan we in een seizoen waarin veel watervogels en steltlopers zich voorbereiden op de trek en de eerste exemplaren uit ver weg liggende broedgebieden al zijn gearriveerd. De steltkluten, die op het eiland broeden, zullen nog wel aanwezig zijn. Verder zullen meeuwen en diverse soorten sterns ons deel zijn en ook de roofvogels en diverse soorten kleine 'pietjes' zullen zich niet onbetuigd laten. Het is een echte dag voor genietters die veel variatie biedt. Uiterlijk 16.00 uur verlaten wij het eiland en rijden we terug naar Bussum Zuid

Zaterdag 29 augustus, Harderbroek o.l.v. Poul Hulzink en Huub Casander.

Het Harderbroek is een moerasgebied gelegen aan de oostkant van de Flevopolder grenzend aan het Wolderwijd. We bezoeken het deelplan Roerdomp en gaan via het laarzenpad (een route van ca. 3 kilometer) naar de kijkhut. We kunnen daar onder anderen de buidelmees, baardmannen, rietgorzen, rietzangers en snorren spotten. Een hartverscheurend gekrijs verradt de waterral en, hoe kan het ook anders in dit plan, de doffe roep van de roerdomp is regelmatig te horen. Alleen de hut is al een bezichtiging waard. Van hieruit heb je een prachtig uitzicht over het gebied. Een grote variëteit aan watervogels en steltlopers valt in het Harderbroek te bewonderen. Bijzondere soorten zijn het kleinst waterhoen, klein waterhoen, steltkluut, porseleinhoen, poelruiter en bosruiter. We zijn benieuwd welke soorten we vandaag aan zullen treffen. Vertrektijd NS-station Bussum Zuid 8.00 uur. We zijn uiterlijk 12.30 uur terug.

Dinsdag 8 september 20.00u: Fotogroep: de beste foto's van de eerste helft 2015. Iedereen is welkom.

Donderdag 17 september, lezing 'Scholeksters in de knel' door Bruno Ens.

In de afgelopen kwart eeuw is er sprake van een dramatische afname van de scholeksters in Nederland. Die afname gaf zelfs aanleiding tot krantenkoppen dat deze soort op uitsterven staat. Dat laatste lijkt niet heel waarschijnlijk maar hij neemt sneller af dan de grutto, terwijl de levensverwachting van scholeksters aanzienlijk hoger is. Er Een duidelijke factor voor de achteruitgang is niet aan te wijzen. Er lijkt sprake van een combinatie van factoren. Het zit de soort op allerlei manieren opeens (bijna) overal tegen, zowel op het wad, als in de binnenlandse broedgebieden. In deze lezing worden de vele problemen waar de scholekster tegenwoordig mee te maken heeft onder de loep genomen en wordt het belang van onderzoek aan individueel gemerkte scholeksters benadrukt. (Bruno Ens, *Sovon Vogelonderzoek Nederland*, www.sovon.nl)

Zondag 20 september 2015, Texel, o.l.v. Wouter Rohde en Michel Vlaanderen.

Texel en de najaarstrek: een verrukkelijke combinatie. We laten de precieze bestemming op het eiland nog even open, maar het moet vreemd lopen als we de Mokbaai en Utopia overslaan. We vertrekken om 6.30 uur vanaf NS-station Bussum Zuid, om op tijd de boot van 8.30 uur te halen in Den Helder. We nemen terug de boot van 16.00 uur, zodat we om 18.15 uur weer in Bussum zijn.

Zaterdag 26 september 2015, Huizer Pier en Naarder Eng, o.l.v. Izaak Hilhorst.

Wandelexcursie Huizerpier en Naarder Eng. De Pier van Huizen is een uitzonderlijk fenomeen in onze regio, met een prachtig uitzicht over het Gooimeer en direct verbonden aan de oude Gooikust, met zijn rietstroken, engen en bossen. Watervogels, vroege trekkers, standvogels in een late zomer/vroege herfstsetting. Verzamelen om 6.30 uur op de parkeerplaats bij het begin van de Pier van Huizen.

Zondag 4 oktober, Pier van IJmuiden, o.l.v. Wouter Rohde en Michel Vlaanderen.

Zeevogels spotten en lekker uitwaaien op de Pier van IJmuiden. Meld je s.v.p wel even per e-mail aan (w.rohde@xs4all.nl). Bij te harde wind gaan we niet, dan is de Pier dicht, en krijg je zaterdag voor 20.00 uur een mail. Vertrek 8.00 uur vanaf NS-station Bussum Zuid. We zijn om 14.00 uur terug.

Zaterdag 10 oktober, Oostvaardersplassen, o.l.v. Antje van Slooten en Peter Jansen.

Auto-ochtend-excursie. We vertrekken om 9 uur vanaf NS-station Bussum Zuid en zijn rond 15.00 uur terug. Oostvaardersplassen, de nieuwe wildernis, maar hoe lang nog gezien de uitbreidingen van het vliegveld bij Lelystad. Nu nog valt ervan alles te zien, veel overwinterende eenden, ganzen, zwanen, een enkele ruigpootbuizerd en andere roofvogels, diverse steltlopers, maar ook kans op een kleine bonte specht, klapekster en met een beetje geluk de zeearend.

Donderdag 15 oktober, lezing door Henk van der Kooy over purperreigers.

Zondag 25 oktober, Lauwersmeer, o.l.v. Wouter Rohde en Michel Vlaanderen.

De hele dag gaan we naar dit geweldige gebied. Steltlopers, ganzen, roofvogels, meeuwen, sterns, rietvogels, zangvogels: een breder aanbod is nauwelijks denkbaar. We vertrekken om 7.00 vanaf NS-station Bussum Zuid. We zijn pas om 18.00 uur terug.

Donderdag 29 oktober 20.00u: Vogels van de lage landen in 4 seizoenen. Foto's van Roelof Molenaar. Try-out voor het prestigieuze 'Lowland Fotofestival. Iedereen is welkom.

Vrijdag 6 tot en met zondag 8 november: Najaarsweekend

'Kraanvogels Diepholz'.

Kraanvogels; honderden, duizenden, tienduizenden. De kraanvogels zijn in die periode bezig aan hun tocht naar zuidelijker streken. Tijdens hun trek van noord naar zuid foerageren ze ook enkele weken in Duitsland. Overdag eten ze op de velden. 's Nachts slapen ze in groepen met hun poten in het water. In de ochtend- en avondschemering vliegen ze in grote en kleine groepen van en naar hun slaapplekken. Prachtig gezicht, nog mooier geluid! We zullen in het weekend twee ochtenden en avonden naar uitkijktorens rijden om ze te zien en horen. Dat betekent zaterdag en zondag heel vroeg op (6.00 uur vertrek), en vrijdag en zaterdag extra vroeg of extra laat warm eten. We gaan overdag vanuit de auto zoeken of we ze op de velden zien. Behalve kraanvogels zullen we ook andere vogels zien. Als het weer het toelaat, maken we ook wandelingen in het bos rond het natuurvriendenhuis, rond de Dümmer See en in de veengebieden.

We slapen (maximaal 3 á 4 mensen per kamer) en eten (volledig verzorgd) in Natuurvriendenhuis Vehrte op 230 km van NS-station Bussum Zuid, minder dan drie uur rijden van het Gooi. We gaan carpoolen en vertrekken om 7.30 uur vanaf NS-station Bussum Zuid.

Aanmelden via het formulier op de website (programma, 6-8 november). De prijs is € 120 inclusief kilometerkosten. Maximum aantal deelnemers: 36, aanmelden voor 1 september.

Donderdag 12 november, Algemene ledenvergadering en lezing.

Algemene ledenvergadering met het jaarplan en begroting 2016.

Na de pauze een lezing vanuit een van onze werkgroepen.

Zondag 22 november, Brabantse en Dordtse Biesbosch, o.l.v. Poul Hulzink.

Dagexcursie naar de Biesbosch. Vertrek om om 7.00 vanaf NS-station Bussum Zuid.

Zondag 6 december, Ganzen en Zwanen, o.l.v. Wouter Rohde en Michel Vlaanderen.

Dagexcursie, de locaties zijn afhankelijk van recente meldingen. Vertrektijd 8.00 uur NS-station Bussum Zuid.

Zondag 20 december, Eempolders, o.l.v. Peter Jansen, Piet Spoorenberg en Joke van Velsen.

Ochtend wandelexcursie in de Eempolders. Vertrek om 8.30 uur vanaf de parkeerplaats bij de Theetuin te Eemnes.

Voorwaarden deelname excursies

Excursies

De in het programma aangekondigde excursies zijn, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld, bedoeld voor leden en huisgenootleden van de Vogelwerkgroep. Aanmelding vooraf is niet nodig, tenzij dit expliciet is aangegeven. Het meenemen van introducés ter kennismaking met de activiteiten van de Vogelwerkgroep is alleen toegestaan nadat de coördinator van de subgroep Excursies hiervoor toestemming heeft gegeven. U wordt dringend verzocht geen kleine kinderen en geen honden mee te nemen.

Een excursie binnen ons werkgebied vertrekt vanaf de plaats c.q. het natuurgebied waar deze wordt gehouden. De juiste plaats staat in het programma vermeld.

Bij excursies buiten ons werkgebied wordt vertrokken vanaf NS-station Bussum Zuid (aan de zijde van het Bastion Hotel), tenzij anders vermeld. Er wordt gestreefd naar het gebruik van zo min mogelijk auto's. Leden die niet over een auto beschikken kunnen vanaf dit verzamelpunt meerijden. Het is gebruikelijk dat de autokosten met de eigenaar/berijder worden verrekend. Van deelnemers aan de excursie wordt verwacht dat zij vóór de aangegeven tijd aanwezig te zijn, zodat op tijd vertrokken kan worden.

In principe gaan excursies altijd door. In sporadische gevallen (bijvoorbeeld als gevolg van extreme weersomstandigheden) vervalt een excursie of wordt deze doorgeschoven naar een andere datum.

Wijzigingen op korte termijn worden (tot een dag voor de excursie) in het programma op onze website www.vwggooi.nl vermeld. Het programma op de website is leidend ten opzichte het programma in De Korhaan.

Weekends en excursies waarvoor betaald moet worden.

Indien betaald moet worden voor een excursie of voor een excursieweekend dienen de deelnamekosten altijd volledig te worden betaald. Bij de aankondiging wordt een datum genoemd waarvoor betaling dient te hebben plaatsgevonden. Deze deadline voor betaling is ongeveer tussen 6 en 8 weken voor het betreffende weekend of excursie. De volgende annuleringsregeling is van toepassing. Bij afmelding tot 4 weken voor het begin van een weekend of excursie waarvoor betaald moet worden, wordt 75% terugbetaald, bij 3 weken 50% en bij 2 weken 25% en bij 1 week 0%.

Kraanvogels

Foto: Peter van den Bos

Zonder woorden

Foto's: Bert de Boer

Een fotoverslag van Bert de Boer van de excursie op 17 mei langs de Gooimeerkust in Huizen. Die was georganiseerd in het kader van de Nationale Vogelweek.

Mieke Pieren: "Het was een leuke ochtend met 30 deelnemers, waaronder iemand in een rolstoel. Dat had ik speciaal aangegeven bij de Vogelbescherming. Onze route ging geheel over harde paden dus...."